

משהו טוב קורה עכשיו
אבני דרך בלמידה משמעותית

אב תשע"ד | אוגוסט 2014

תוכן העניינים:

הקדמה

דבר המנהלת הכללית, הגב' מיכל כהן

- [הקליקו](#)

פרק 1 - מבוא

א1. החזון

ב1. התפיסה החינוכית

ג1. הנחות היסוד בדבר מהות הדעת

ד1. תמורות בחברה והשפעתן על מערכת החינוך

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

פרק 2 - למידה משמעותית

א2. אודות הלמידה המשמעותית

ב2. מטרות הלמידה המשמעותית

ג2. מרכיבי הלמידה המשמעותית

ד2. התפתחות אישית ומעורבות חברתית קהילתית

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

פרק 3 - דמות הלומד ותפקודיו

א3. מאפייני דמות הלומד

ב3. תפקודי הלומד במאה ה-21

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

פרק 4 – סביבות ותהליכי הוראה, למידה והערכה

א4. התהליך

ב4. תכנית הלימודים

ג4. גיוון דרכי הוראה-למידה

ד4. ארגון הלמידה

ה4. ניהול מרחבי למידה

ו4. ניהול מרכיבי הגמישות הפדגוגית

ז4. טיפוח אקלים חינוכי

ח4. תרבות הערכה

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

פרק 5 - פיתוח מקצועי

א5. אודות הפיתוח המקצועי

ב5. עקרונות הפיתוח המקצועי

ג5. יישום הגמישות בפיתוח המקצועי

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

"רק בגלל הרוח..."

מדברי השותפים לתהליך

- [הקליקו](#)

נספחים

מילות חיפוש במסמך

מילות חיפוש להרחבה

חדש על המדף

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

- [הקליקו](#)

הקדמה - דבר המנהלת הכללית, הגב' מיכל כהן

גננות, מורים, מנהלים, מפקחים ושותפים יקרים,

מערכת החינוך פועלת בעולם דינמי ומתפתח, עולם מאתגר המזמין את כולנו להסתכלות מחודשת על תהליכי ההוראה-למידה-הערכה.

ללמידה המשמעותית יש חשיבות רבה ביחס לתפיסת הלמידה ולמענים הייחודיים הנדרשים ללומדים, לזמינותו ולנגישותו של מקור הידע, לסביבת הלמידה, לעמידה בקצב ולצרכים של העידן הנוכחי.

מסמך "אבני דרך ללמידה משמעותית - אוגוסט 2014" שלפניכם נכתב בשיח מתמשך אתכם: תלמידים, צוותי הוראה, מדריכים, מנהלים, הורים, ומפקחים; נציגי מטה, מחוזות, רשויות, בעלויות, ראמ"ה, אבני ראשה, אקדמיה, ארגוני מורים ועוד. השיח התקיים ב"גובה העיניים" ועסק בבירור התפיסה החינוכית שנמצאת בבסיס הלמידה ובדרכי היישום שלה ואיפשר גיבוש מסמך ייחודי, עכשווי, אחר. מסמך המציג את הרכיבים הבאים:

כוכב הצפון שלנו

המסמך מציג מדיניות ברורה ומקיפה של התפיסה שנמצאת בבסיס הלמידה המשמעותית. המדיניות מהווה את כוכב הצפון המשותף שלנו. היא מציגה תפיסה שלמה על רצף התפתחותי של כל שלבי הגיל, של מגוון המגזרים ותוך התייחסות לאוכלוסיות השונות.

עולם של הזדמנויות

המסמך מציג בתמצות היבטים שונים ביחס לתפיסה החינוכית, ולצידם הוא מציע עולם רחב של הזדמנויות, כיוונים, המלצות וכלים שפותחו בתהליך שהתחלנו. כלים המוצעים לכלל הצוותים באמצעות קישורים להרחבה ולהעמקה.

הקול הייחודי שלך

המסמך מזמין את כל אחד מכם לסלול את השביל המתאים לו, לבנות את התכנית היישומית הייחודית לו בהתייחס לתפיסות ולעקרונות שהוצגו במסמך לצד החוזקות והאתגרים הייחודיים לו.

זוהי רק ההתחלה...

המסמך מוצג בצורה אינטרקטיבית וידידותית ומזמין אתכם להגיב, להציע, להאיר לאור ההתנסות. אנו נמשיך ונעדכן אותו בהתאם, ורק בחודש טבת תשע"ה (דצמבר 2014), יפורסם המסמך המתגבש ויהווה מסמך רשמי ללמידה משמעותית.

אני מזמינה אתכם להמשיך ולקדם למידה משמעותית המזמנת התנסויות מאתגרות במרחבים מגוונים, להמשיך להעמיק ולהרחיב את הלמידה המשמעותית וליישמה בתחומים שונים, באופנים מגוונים ובמעגלים הולכים ומתרחבים.

מיכל כהן
המנהלת הכללית

פרק 1 – מבוא

א1. החזון	- הקליקו
ב1. התפיסה החינוכית	- הקליקו
ג1. הנחות יסוד בדבר טבע האדם ומהות הדעת	- הקליקו
ג1. תמורות בחברה והשפעתן על מערכת החינוך	- הקליקו

[חזרה לתוכן העניינים](#)

א1. החזון

מערכת החינוך תהיה גורם משמעותי בהתחדשותה של החברה הישראלית, בהפיכתה לחברת מופת ובקידומו האישי והמקצועי של כל פרט.

[חזרה לראש פרק 1](#)

ב1. התפיסה החינוכית

למערכת החינוך השפעה רבה על ידיעותיהם, על ערכיהם, על כישוריהם של הלומדים ועל תפיסותיהם וגישתם כלפי ערכי יסוד בחברה וכלפי למידה והשכלה בכלל. לאור זאת, חשוב שמערכת החינוך תפתח לומד סקרן, בעל תחושת מסוגלות עצמית גבוהה; לומד המודע לתהליכי הלמידה שלו, לתרבותו ולאורחות חייו, המסוגל להגדיר מטרות ויעדים אישיים וחברתיים ולפעול למימושם; לומד בעל יכולת למידה לאורך החיים המשתלב בבגרותו בחברה כאדם פעיל ומעורב והתורם לעיצובה של החברה בישראל כחברת מופת.

כדי לממש תפיסה חינוכית זו ומתוך היכרות עם השונות הרבה בין ובתוך מוסדות החינוך גיבש משרד החינוך מדיניות כוללת לקידום למידה משמעותית בכל שלבי הגיל מהגן עד כיתה י"ב.

המדיניות מגדירה כוכב צפון רעיוני, פדגוגי ומבני בתהליכי החינוך, ההוראה, הלמידה וההערכה, בתכניות הלימודים ובסביבת הלמידה ועם זאת המדיניות מכירה בחשיבות ההיערכות של כל אחד ממוסדות החינוך בהתאם לתמונת המצב הייחודית לו.

המדיניות מעודדת תהליכי הוראה-למידה המכוונים להעמקה, תהליכים המערבים את הלומד והמלמד, מגבירים עניין והנעה, מעוררים את הרצון ללמידה ומביאים, לאורך זמן, להישגים גבוהים לפרט ולחברה. עם זאת המדיניות מזמינה את כל אחד ממוסדות החינוך לייצר את השביל הייחודי לו ולהתקדם בו תוך התייחסות לנקודות החוזק ולאתגרים של הלומדים והמלמדים במוסדו, בהקשרים רחבים, המותאמים לאתגרי המאה ה-21.

המדיניות מאמינה בחשיבות ההיערכות המוסדית תוך דיאלוג מקצועי רחב ככל האפשר בין השותפים: תלמידים, מורים, הורים, פיקוח ורשות. ההיערכות תושגת על אבחון לאור ניתוח נתונים שונים ומגוונים, תעודד חשיבה, תכנון ודיאלוג מתמשך לחילוץ תובנות אודות הזירות המקומיות הדורשות שיפור. כל זאת כחלק מהתוויית תכנית עבודה מוסדית המושתתת על תהליכי תכנון, הבנייה ושיפור של מבנים ומנגנונים (כגון: קהילות מקצועיות לומדות, מבנים ארגוניים, ארגון מערכת השעות והבנייה של תהליכי הדרכה).

[חזרה לראש פרק 1](#)

ג1. הנחות היסוד בדבר מהות הדעת שבבסיס הלמידה המשמעותית

- אנשים הם סקרנים מטבעם: הלמידה והחיפוש אחר משמעות מהווים צורך אנושי בתפקודם.
- הלמידה היא תהליך אישי המתרחש תוך כדי התנסות ומעורבות במסגרת פעילות גומלין חברתית.
- אנשים לומדים באופנים שונים וזקוקים למרחב של בחירה ולתחושה של חירות ושליטה ואקלים חיובי תומך.
- אנשים מיטיבים ללמוד כאשר הם מקבלים על עצמם מטרות מאתגרות ועם זאת בנות-השגה.
- השילוב בין הבניית ידע לבין בירור ערכים, תפיסות, עמדות ורגשות מעודד למידה משמעותית רחבה.
- לצוות החינוכי, לסביבת הלמידה, לאתגרים ולשגרות תפקיד חשוב בקידום תנאים מחוללי למידה משמעותית.

[חזרה לראש פרק 1](#)

ד1. תמורות בחברה והשפעתן על מערכת חינוך

מערכת החינוך פועלת במציאות דינאמית המשתנה בקצב מהיר. המציאות מאופיינת בהצפה של מידע, בשינויים במבנה ההיררכי של מקורות הידע ובגישות למידע, בהתפתחויות טכנולוגיות וביניהן הטכנולוגיה הדיגיטלית. המציאות כוללת גם שינויים חברתיים-תרבותיים הבאים לידי ביטוי בין השאר בעולם התעסוקה המשתנה, בהתפתחות מבנים חדשים של משפחות, בהגירה ממגוון מדינות ותרבויות, בערעורן של תפיסות עולם מסורתיות, בשינויים ברצון להיות מעורבים ולהשפיע כפרטים, כקהילות וכמגזרים חברתיים ועסקיים ועוד. כל אלה מובילים את מערכות החינוך להתאים את עצמן למציאות המשתנה.

[חזרה לראש פרק 1](#)

בפרקים הבאים תוצג המדיניות לצד אבני דרך למימושה על פני כל הרצף החינוכי.

פרק 2 - למידה משמעותית

2א. אודות הלמידה המשמעותית	- הקליקו
2ב. מטרות הלמידה המשמעותית	- הקליקו
2ג. מרכיבי הלמידה המשמעותית	- הקליקו
2ד. התפתחות אישית ומעורבות חברתית קהילתית	- הקליקו

[חזרה לתוכן העניינים](#)

2א. אודות הלמידה המשמעותית

למידה משמעותית היא תהליך אישי של הבניית ידע שבמהלכו הלומד מעורר שאלות, מאתר מקורות מידע, מעבד מידע ויוצר ידע חדש הרלוונטי לו בהקשר של יחסי גומלין.

למידה משמעותית נוגעת בנימי נפשם של הלומדים והמלמדים תוך שהיא מערבת היבטים מגוונים של התנסויות שכליות, רגשיות, חברתיות, ערכיות, גופניות, אמנותיות, יצירתיות ואחרות. למידה זו מאפשרת מיצוי פוטנציאל אישי ומצוינות, חוויות צמיחה והתפתחות והעמקה בנושאים שמעניינים את הלומדים ושנותנים מענה לצורכיהם.

למידה משמעותית מתרחשת אצל הלומד והמלמד בתוך יחסי גומלין עם הסביבה והיא מתקיימת במרחבים שונים: בגן הילדים, בבית הספר ומחוצה להם, בפינות המשחקים, בכיתה, בחצר בית הספר, בספרייה, בבית, במשפחה, בתנועת הנוער, בקהילה, באתרים שונים ובמרחב הדיגיטאלי.

בתהליכי למידה משמעותית החוויה הפדגוגית והחוויה הפסיכולוגית של הלמידה משלימות זו את זו, משפיעות זו על זו ומעצימות זו את זו.

כדי להבטיח למידה משמעותית ולהשיג את מטרותיה, נדרשת מכל השותפים הסתכלות מחודשת על מרכיבים רבים, ביניהם: מטרות הלמידה, אפיוני הלומדים, תהליכי הלמידה, ההוראה וההערכה, תכניות הלימודים, ההתארגנות המערכתית והכשרת הצוותים לפני כניסתם להוראה ובתהליכי הפיתוח המקצועי במהלך חייהם המקצועיים.

[חזרה לראש פרק 2](#)

2ב. מטרות הלמידה המשמעותית

- לטפח לומדים בעלי כשירויות ומיומנויות הנדרשות לתפקוד במציאות המשתנה במאה ה-21
- לקדם הישגים, חדות למידה ותשוקה לדעת תוך זימון חוויות רגשיות, חברתיות וקוגניטיביות
- לתת מענה מותאם למגוון הצרכים של הלומדים השונים (מחוננים, מצטיינים, עם צרכים מיוחדים, עולים ועוד)
- להנחיל שיח של אמון, הוקרה והעצמה בין כלל השותפים בתהליך הלמידה המשמעותית
- לזהות את הגורמים המקדמים או המעכבים את תהליך הלמידה ולתת להם מענים שיאפשרו לפתח תחושת מסוגלות ומימוש עצמי
- לעודד את הלומדים להיות מעורבים בכיתה, בבי"ס, בקהילה ובחברה ולקדם חברת מופת

[חזרה לראש פרק 2](#)

ג.2 מרכיבי הלמידה המשמעותית

למידה משמעותית מושתתת על שלושה מרכיבים מרכזיים המתקיימים בו זמנית:

ערך ללומד ולחברה

למידה משמעותית נתפסת כבעלת ערך והיא חיונית לאדם ולחברה כאשר: תהליכי הלמידה והתכנים מספקים חוויה חיובית, נותנים מענים לצרכים הקוגניטיביים, הרגשיים והחברתיים, נותנים ביטוי לסגנונות למידה מגוונים, מזמנים חיזוק והזהות, מאפשרים בירור תפיסות ביחס לגורמים מקדמים או מעכבים בתהליך הלמידה, מפתחים הבנה, העמקה ויישום של הנלמד תוך שליטה במיומנויות ומניבים תוצאות חיוביות והישגים גבוהים לפרט ולחברה.

מעורבות הלומד

למידה משמעותית מערבת את הלומדים בתהליך הלמידה הקוגניטיבי, הרגשי והחברתי ומזמנת להם התנסות פעילה במעגלים שונים תוך חיזוק תחושת המסוגלות. המעורבות באה לידי ביטוי בכך שניתנת ללומדים ההזדמנות להיות שותפים פעילים בתהליך הלמידה, בהעלאת יוזמות וביצוע תהליכי למידה, בבחירת דרכי הלמידה, בעבודה בצוות, בהצגת תוצרים, במתן משוב ובקבלתו ובהזדהות עם ערכי בית הספר.

רלוונטיות ללומד

למידה משמעותית מזמנת עיסוק בתכנים, במסרים וברעיונות מאתגרים, מסקרנים, מעוררי עניין המותאמים ללומד. היא קושרת את הנלמד לניסיון ולידע קודמים, לצורכי הלומד, לעולמו הרגשי, לכישוריו, לתחביביו ולעיסוקיו ולצרכיו כפרט וכחלק מחברה.

להרחבה

- מדיניות הלמידה המשמעותית - הקליקו
- מסמך הלומד, המלמד ומה שביניהם - הקליקו
- עלון "ועל למידה משמעותית דיברנו?" - הקליקו
- מודלים מצולמים יישומיים (במסגרת המסע הווירטואלי) - הקליקו
- לתכנית לב לדעת - הקליקו
- לתכנית מערכתית לשילוב ערכים בתחומי הדעת - הקליקו

ד. התפתחות אישית ומעורבות חברתית קהילתית

התפיסה: [הקליקו](#)

דגשים נוספים: בחינוך היסודי – [הקליקו](#), בחינוך העל יסודי – [הקליקו](#)

תהליך הלמידה המשמעותית מקיף וכולל התייחסות למרכיבים קוגניטיביים, רגשיים וחברתיים ערכיים. ביחידה זו יושם דגש על מרכיב ההתפתחות האישית ועל המעורבות החברתית קהילתית.

התפיסה

תפיסת הלומד את מסוגלותו העצמית לצד מעורבותו בתהליך הלמידה וההתנסות מהווים מרכיבים מרכזיים המשלימים זה את זה. כפי שניתן לראות כבר במטרות החינוך הממלכתי (2000): "לפתח את אישיות הילד והילדה, את יצירתיותם ואת כישורונותיהם השונים, למצות את מלוא יכולתם כבני אדם החיים חיים של איכות ושל משמעות.... לחנך אדם להיות אוהב אדם, אוהב עמו ואוהב ארצו, אזרח נאמן למדינת ישראל, המכבד את הוריו ואת משפחתו, את מורשתו, את זהותו התרבותית... לטפח מעורבות בחיי החברה הישראלית, נכונות לקבל תפקידים ולמלאם מתוך מסירות ואחריות, רצון לעזרה הדדית, תרומה לקהילה, התנדבות וחתימה לצדק חברתי במדינת ישראל".

ההתנסות במעורבות חברתית המלווה בשיח מתמשך אודות כוחותיו ויכולותיו של הלומד להתנהל בעולם, מעצימה את תחושת הערך והמסוגלות העצמית שלו. המעורבות תורמת לגיבוש זהות הלומד ומסייעת לו להיות מודע לנטיותיו, ליכולותיו, לערכיו, לעמדותיו ובה בעת להיות קשוב לאחר, ערני לסובב, אכפתי, מסוגל לפעול באופן עצמאי ובשיתוף פעולה עם אחרים מתוך תחושת שייכות ואחריות לחברה ולמדינה.

כדי להשפיע על תחושת המסוגלות הלימודית והחברתית ועל המוטיבציה להיות מעורב ולהשפיע, חשוב לאפשר למידה תוך התנסות פעילה במעורבות חברתית במוסד החינוכי ובקהילה. מעורבות שתאפשר ללומד להרגיש משמעותי, לחוות תחושת מסוגלות כתורם וכמשפיע בנושאים שונים למול אוכלוסיות מגוונות. כל זאת חשוב שייעשה תוך דיאלוג מתמשך בין המבוגר ללומד ובין הלומד לעמיתיו בקבוצה ובקהילה. דיאלוג שיאפשר לחלץ תובנות אודות התהליך שיתרמו למימושו העצמי ולתרומתו לסביבה ולחברה.

בקידום התפתחותו ומעורבותו החברתית של הלומד חשוב לשים דגש על המוקדים המרכזיים הבאים: א. זהות עצמית ומשמעות בדגש על היכרות עם עצמי ועם ערכי ופיתוח המודעות לחיפוש משמעות; ב. ויסות רגשי, ניהול והכוונה עצמית בדגש על היכולת לנהל את עצמו, לווסת את הרגשתו ולכוון את התנהגותו ואת תפקודו תוך בדיקת האפשרויות העומדות בפניו ובחירה ביניהן; ג. כשירות בין אישית ותקשורת עם בני המשפחה, עם קבוצת הגיל, עם דמויות סמכות, עם חברים ד. תפקודי למידה ופנאי בדגש על היכולת לבצע את משימות החיים מתוך מוטיבציה פנימית המשפיעה על גיבוש תחושת משמעות בחיים והמחזקת את ערך העצמי והמחויבות לחברה ה. התמודדות עם מצבי לחץ, סיכון ומשבר בדגש על זיהוי האירוע הנתפס כגורם מאיים והתנהלות עמו.

הכול תוך יצירת אווירה המשרה ביטחון, יחסי אמון ואכפתיות, מתן הזדמנויות מגוונות להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית, הזדמנויות המותאמות לרמות התפקוד המתייחסות ליכולתו של הלומד להיות נתרם ותורם מתוך תחושת חוזק ומסוגלות.

מכלול התכנית להתפתחות אישית ומעורבות חברתית

[חזרה לראש פרק 2](#)

דגשים נוספים בחינוך היסודי

- כדי לאפשר מימוש ההתפתחות האישית והמעורבות החברתית בבתי"ס היסודיים חשוב:
  - לאפשר ללומדים התנסות במילוי תפקיד תוך למידת עולם התוכן והמיומנויות הנדרשים לביצוע התפקיד. התהליך ייעשה במסגרת שעת חינוך-מפתח הלי"ב, כישורי חיים, השעות הפרטניות ובמסגרות שונות.
  - לזמן למידה וההתנסות במעגלים הולכים ומתרחבים: במעגל הכיתתי - תורנות, ועדות כיתתיות; במעגל הבית-ספרי: הכיתה כוועדה, חברות במועצה, שותפות בוועדה; במעגל הקהילתי: התנדבות בשכונה, בקהילה.
  - לפעול בשלושה מישורים: במישור הקוגניטיבי - חשיפה לתחומי תוכן ערכיים ודיון בסוגיות העוסקות במעורבות חברתית תוך נקיטת עמדה ערכית מנומקת. במישור ההתנסותי - התנסות במעורבות חברתית במעגלים שונים תוך ליווי, ובמישור ההתנהגותי - טיפוח מיומנויות וכשירויות ברמת הפרט והקבוצה.
  - לטפח את התפקודים הנגזרים מעצם מילוי תפקיד - אחריות: ערנות לסובב, יחס רציני לתפקיד, ביצוע המשימות הנדרשות מבעל התפקיד; התמדה: השלמת מלוא התקופה שנקבעה לתפקיד, ביצוע המשימות בעקביות; יוזמה: העלאת רעיונות חדשים לקידום התחום במסגרתו פועלים, ביצוע פעולות לקידום התחום והתקשורת הבין-אישית: פעילות תוך התחשבות בצרכים וברגשות אחרים, שיתוף פעולה עם בעלי התפקיד הנוספים.
  - ללוות את בעלי התפקיד באופן קבוע, לנהל עמס דיאלוג מכבד ולעבד עמס את ההצלחות ואת הקשיים שחוו בתהליך מילוי התפקיד תוך חיזוק ערכים, כמו: נתינה, אחריות ומכוונות להעצמת תחושת המסוגלות.

[חזרה לראש פרק 2](#)

דגשים בחינוך העל יסודי (בחטיבות ביניים ובחטיבות עליונות)

- כדי לאפשר מימוש ההתפתחות האישית והמעורבות החברתית בבתי"ס העל יסודיים חשוב:
  - לפעול בהתאם לתכנית "התפתחות אישית ומעורבות חברתית" המהווה פיתוח של התכניות השונות להתפתחות אישית, לזהות ערכית, למחויבות אישית ולבגרות החברתית, בגישת למידה מתוך שירות (service learning) לקדם את מימוש שלושת המרכיבים שלהן כשהם שזורים זה בזה:
    - א. למידה עיונית להרחבת הידע בתחומי ההתנסות המעשית: בימי מוקד, בסמינרים, בשעת חינוך ובתחומי הדעת בדגש על תחומי עניין, טיפוח מיומנויות אישיות, בין-אישיות וחברתיות, היכרות עם הקהילה ומאפייניה, מקומו של הפרט בקהילה, חיבור בין צורכי הפרט לצורכי הכלל וקידום יזמות אישית וקבוצתית של תלמידים.
    - ב. ליווי תהליכים מובנים של עיבוד ההתנסות ושל רפלקציה באמצעות מפגשי חניכה של מורה עם קבוצה קטנה לצורך עיבוד רפלקטיבי שמקדם את הלמידה האישית.
    - ג. התנסות מעשית בשירות קהילתי משמעותי שתאפשר תרומה לאחר (למעט המשפחה הפרטית), תיעשה ללא גמול חומרי, תופעל בהתאם לנוהל האישור וההסדרה, תיעשה ברצף לאורך שנת הלימודים ותכלול מערך להכשרת הלומד לתפקיד, לתמיכה ולליווי - במקום ההתנסות.
    - דוגמאות להתנסות אישית: חונכות אישית וקבוצתית, פעילות תרבותית, מסלולי מנהיגות צעירה פעילות חברתית וירטואלית, הדרכה בתנועות נוער, חונכות בבתי ספר אחרים ובקהילה. עמיתים בקהילה, עזרה בבתי אבות, גמ"חים, מעונות יום, צהרונים, שירות חירום והצלה. דוגמאות להתנסות קבוצתית: ארגון אירועים חינוכיים, הקמת מרכזי למידה, קידום נושאים חברתיים, עבודה בחקלאות, פיתוח אתרים
  - לפעול בהתאם למתווה "**תכנית ההתפתחות אישית ומעורבות חברתית**", המציג את מסגרת השעות והמשאיר מרחב לגמישות פדגוגית ביחס לבחירת מקומות ההשמה, התחומים להתנסות, ארגון הזמן ועוד.

להרחבה

- [תכנית מעורבות חברתית ביסודי](#) - הקליקו
- [תפקיד לכל תלמיד](#) - הקליקו
- [תכנית ההתפתחות אישית ומעורבות חברתית בעל יסודי](#) - הקליקו
- [מוקדים מרכזיים להתפתחות](#) - הקליקו

[חזרה לראש פרק 2](#)

פרק 3 - דמות הלומד ותפקודיו

א. מאפייני דמות הלומד - [הקליקו](#)

ב. תפקודי הלומד במאה ה-21 - [הקליקו](#)

[חזרה לתוכן עניינים](#)

א. מאפייני דמות הלומד

מערכת החינוך שואפת לפתח דמות של לומד בעל:

- סקרנות אינטלקטואלית, רצון להכיר, לדעת, להבין, להצטיין, להשתלב בעולם ולהשפיע
- מודעות לתהליכי הלמידה שלו, לתרבותו ולאורחות חייו; בעל מסוגלות להגדיר יעדים ולפעול למימושם
- כישורים, מיומנויות ואסטרטגיות לאיתור מידע ועיבודו, לשאול שאלות, לעשות אינטגרציה של מקורות מידע, לטעון טיעונים, להעריך מידע באופן ביקורתי ולנהל את הלמידה במרחב התקשורתי של המאה ה-21
- תחושת מסוגלות ורצון למימוש יכולותיו ולביטוי עצמי באופן יצירתי
- מעורבות ונכונות לקבל על עצמו תפקידים ולמלאם באחריות, בהתמדה ובמסירות
- יכולת לקשור קשרים חברתיים, לנהל שיח מכבד ולעבוד בצוות תוך אינטראקציות עם סביבתו

[חזרה לראש פרק 3](#)

ב. תפקודי הלומד

כדי לטפח את דמות הלומד יש לזמן למידה המקדמת מגוון תפקודים. התפקודים המוצגים להלן, הינם מיצוי חלקי של מאגר התפקודים הנדרשים לצמיחתו של הפרט. עם זאת הם מציגים את ההיבטים המרכזיים תוך התחשבות בתנאים התפתחותיים ובתנאי התוכן, הלמידה וההתנסות אליהם נחשפים הלומדים על פני הרצף החינוכי במסגרות השונות.

הלוחות הבאים מציגים מתווה מנחה למגוון כשרים, נטיות ואסטרטגיות שעל הצוות החינוכי לטפח בתהליכי ההוראה-למידה על פני רצף המתפתח מהקונקרטי למופשט, מהקרוב לרחוק, מטיפול במידע מצומצם וממוקד לידע מקיף ומעמיק ועוד. חשוב שצוותי החינוך ימפו את תפקודי הלומדים לצורך קידום במסגרת תהליכי למידה, הוראה והערכה בכיתה, בקבוצות הלמידה, בבית הספר ובקהילה.

לוח 1: תפקוד קוגניטיבי

תפקוד קוגניטיבי	
<p>מתייחס ליכולת של הלומד לבצע מגוון תפקודי למידה וחשיבה מרמת הזיהוי והזיכרון ועד לרמות של יישום, ניתוח סינתזה והערכה. הלומד יפתח את כישוריו לחשיבה ביקורתית, יצירתית וחדשנית במשולב עם עיסוק מעמיק בתכנים הנלמדים. כישורים אלה חיוניים להבניית ידע ולביצוע תהליכים שכליים המעניקים משמעות לנלמד סביב תהליכי הבנה, פרשנות, קישור למושגים ותופעות שוני, שאילת שאלות והתמודדות עם פתרון בעיות תוך יישום הנלמד במצבים מגוונים.</p>	
הבנה ויישום הנלמד	
<ul style="list-style-type: none"> • מזמן התנסויות להבנה מעמיקה של בסיס הידע שהוגדר בתכנית הלימודים ובנושאי הבחירה • מזמן מצבים לפיתוח חשיבה ברמות שונות במשולב עם תכנים לימודיים • מזמן מצבים המעודדים לשאול ולחקור, לפתור בעיות, לבנות מודלים, לעבוד על פרויקטים • מזמן התנסויות המאפשרות לבטא את יישום הנלמד בדרכים שונות • מזמן התנסויות רלוונטיות לביצוע מגוון תפקודי חשיבה מרמת הזיהוי לרמות יישום, ניתוח והערכה 	<ul style="list-style-type: none"> • דוגמאות לתהליכי למידה, הוראה והערכה ברמת <u>מורה</u>
<ul style="list-style-type: none"> • מכיר את המושגים, הנושאים, התופעות ובוחר את ביטוייהם בסביבה, מבין כיצד הם מתקשרים לידע קודם שנלמד, בוחר את ההקשרים המגוונים ביחס לנושאים נוספים הן מתחום הנלמד בבית הספר והן מחיי יום-יום • מפרש ידע שנלמד, מציג דוגמאות הממחישות את התופעה המושג/הנושא • מיישם, מנתח ומעריך את הנלמד במצבים חדשים באותו בתחום ובתחומים נוספים 	<ul style="list-style-type: none"> • דוגמאות לביצועים ברמת <u>לומד</u>

חשיבה ביקורתית	
<ul style="list-style-type: none"> מאפשר לשאול שאלות ביקורתיות ופוריות מזמן מצבים בהם הלומד מתנסה בניסוח טיעונים מנומקים ומבוססי נתונים פועל לפיתוח היכולת לבחון את אמינות מקורות המידע מאפשר הזדמנויות לדיונים במהלכם מושם דגש על פיתוח אבחנה בין דעות לעובדות מזמן דיונים מגוונים ומעודד שיפוט מוסרי, התבוננות מפרספקטיבות שונות וגיבוש עמדה 	<ul style="list-style-type: none"> דוגמאות לתהליכי למידה, הוראה והערכה ברמת <u>מורה</u>
<ul style="list-style-type: none"> שואל שאלות ביקורתיות/מעמיקות/פוריות המעוררות תהייה לגבי תופעות/נושאים מתכנן ומבצע מהלך בעזרתו אפשר לענות על השאלות שנשאלו, בוחן את אמינות מקורות המידע והנכלל בהם, מבחין בין דעה לעובדה בוחן מגוון חלופות לצורך קבלת החלטות ובוחר ביניהן באופן מושכל מנסח טיעונים מנומקים ומבוססי נתונים, מגבש עמדות ערכיות מנומקות ומיישם 	<ul style="list-style-type: none"> דוגמאות לביצועים ברמת <u>לומד</u>
חשיבה יצירתית	
<ul style="list-style-type: none"> מעודד העלאת רעיונות מקוריים מאפשר התנסות בזיהוי בעיות ובהעלאת פתרונות בדרך יצירתית ורלוונטית מעודד ביטוי אישי וקבוצתי במגוון דרכים 	<ul style="list-style-type: none"> דוגמאות לתהליכי למידה, הוראה והערכה ברמת <u>מורה</u>
<ul style="list-style-type: none"> מעלה רעיונות מגוונים, רלבנטיים ומקוריים במהלך משחק, שיח, יצירה, חקר מזהה בעיה, בוחן אותה מחוץ לקופסה ומציע פתרונות יצירתיים לניהולה באופן מקדם מבטא את עצמו במגוון דרכים חדשניות, מציג תוצרי למידה אישיים וקבוצתיים במגוון דרכים מקוריות וחדשניות 	<ul style="list-style-type: none"> דוגמאות לביצועים ברמת <u>לומד</u>

לוח 2: תפקוד מטה קוגניטיבי

תפקוד מטה קוגניטיבי	
<p>מתייחס ליכולת של הלומד לחשוב על חשיבתו ולנווט את למידתו באמצעות חשיבה על משמעות הידע, על התהליכים ועל האסטרטגיות בהן משתמש הלומד, תוך הפעלת תהליכי תכנון, ניטור, ויסות ובקרה התורמים לקידום המודעות ללמידה ולשיפור מתמשך של תוצאותיה.</p>	
חשיבה על חשיבה	
<ul style="list-style-type: none"> פועל לשילוב תהליכי חשיבה רפלקטיביים הכוללים ניטור, הערכה ומשוב כחלק בלתי נפרד מביצוע משימות פועל לשילוב שפת החשיבה בשיח הכיתתי מזמן למידה מפורשת של אסטרטגיות חשיבה ותהליכי חשיבה ועיסוק מפורש ב"איך", ב"מתי" וב"למה" ובשימוש בהם משתף את הלומדים בהערכת הלמידה בעזרת מחוונים המפרשים את מטרות הלמידה ואת רמות הביצוע שלה מזמן ללומדים התנסויות בתהליכי ניתוח ההצלחות ושיח על הערך ללומד 	<ul style="list-style-type: none"> דוגמאות לתהליכי למידה, הוראה והערכה ברמת <u>מורה</u>
<ul style="list-style-type: none"> מקיים רפלקציה על תהליכי הלמידה ועל התוצרים שלו ושל חברי הקבוצה משתמש באסטרטגיות חשיבה ובתהליכי חשיבה תוך הבנה של איך, "מתי" ו"למה" להשתמש בהם מעריך את תהליך הלמידה והתוצרים שלו מתנסה בניתוח הצלחות ובמשמעותן עבורו 	<ul style="list-style-type: none"> דוגמאות לביצועים ברמת <u>לומד</u>

לוח 3: תפקוד הכוונה עצמית בלמידה וניהולה

תפקוד הכוונה עצמית בלמידה וניהולה	
<p>מתייחס ליכולת של הלומד לבחור את מטרות למידתו, להגדירן, לתכנן את תהליך הלמידה תוך ביסוסו על תהליכי חשיבה קוגניטיביים ומטה-קוגניטיביים. כל אלה לצד פיתוח מוטיבציה פנימית גבוהה לגבי הנלמד והתאמת האסטרטגיות למטרות הלמידה לצורך השגתן בנסיבות משתנות.</p>	
הכוונה עצמית בלמידה וניהולה	
<ul style="list-style-type: none"> • דוגמאות לתהליכי למידה, הוראה והערכה ברמת <u>מורה</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • מעודד תרגול הצבת יעדים, תכנון השגתם, ביצועם והערכתם באמצעות מטלות קצרות טווח וארוכות טווח ומיישם את שלמד מן המשוב לקידום הישגיו • מזהה בתהליכי למידתו נקודות ציון משמעותיות שקידמו או עכבו אותו • מזמין בחירה בתכנים, בדרכי הלמידה, בשותפים ללמידה תוך הרחבת מעורבות הלומד • פועל לפיתוח מיומנויות לשימוש מושכל במידע ממקורות שונים ולייצוג ידע בדרכים מגוונות • מזמין התנסויות לפיתוח מיומנויות של שימוש מושכל בטכנולוגיה הדיגיטאלית
<ul style="list-style-type: none"> • דוגמאות לביצועים אפשריים ברמת <u>לומד</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • מגדיר יעדים ומתכנן את המשימות לקראת השגתן, מבצע רפלקציה, מקבל משוב על התהליך ועל התוצר ומעדכן • פועל באופן עצמאי במשימות עם תכנים שונים, בפינות למידה שונות: עם קבוצות והרכבים שונים • בוחר במגוון מקורות מידע, מעבד אותו תוך חשיבה ביקורתית, יוצר ידע חדש ומייצגו בדרך ייחודית, מקורית תוך התאמה לנושא • משתמש באמצעים טכנולוגיים מתקדמים ומתנהל בצורה אתית ובטוחה במרחב הממשי והווירטואלי • מציג את הנושא ואת ההמלצות היישומיות

לוח 4: תפקוד בין-אישי

תפקוד בין-אישי	
<p>מתייחס ליכולת של הלומד לנהל תקשורת בין-אישית המכבדת את האחר והמעניקה לו יחס רגיש, סובלני ומתחשב. מדגיש את כישורי עבודת הצוות של הלומד המתחשב בנטייתיהם הייחודיות של השותפים ומסוגל להבחין בהלכי-רוח, כוונות, מניעים ומוטיבציות של אחרים תוך אחריות ומחויבות לפעול ולקדם יעדים ותוצאות משותפות בתהליך.</p>	
עבודה בצוות	
<ul style="list-style-type: none"> • דוגמאות לתהליכי למידה, הוראה והערכה ברמת <u>מורה</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • פועל לטיפוח מיומנויות לניהול תקשורת בין אישית מכבדת • פועל לטיפוח יכולת להבחין במצבי רוח, בכוונות, במניעים ובהרגשות של השותפים ולהגיב אליהם באופן רגיש, מתחשב ומוסרי תוך הבנת הערך הנלווה • מזמין תרגול מיומנויות עבודה בצוות בעולם ממשי ובעולם וירטואלי • מעודד גילוי אחריות לתהליך ולתוצר המוביל וכחבר בצוות
<ul style="list-style-type: none"> • דוגמאות לביצועים ברמת <u>לומד</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • מנהל תקשורת בין-אישית מקדמת ומועילה עם עמיתים ועם מבוגרים • מסוגל לקבל משוב וליישמו לצורך שיפור איכות התוצר הקבוצתי, מבחין ברגשות האחרים בצוות ומתנהל תוך התחשבות במאפיינים המייחדים אותם • משתף פעולה בצוותים שונים, מגלה אחריות ותורם לתהליך ולתוצר הקבוצתי
ניהול שיח מכבד ומקדם	
<ul style="list-style-type: none"> • דוגמאות לתהליכי למידה, הוראה והערכה ברמת <u>מורה</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • מזמין מפגשי שיח בנושאים שונים הרלוונטיים ללומדים מתוך עולמם ובחיבור לתכנים הנלמדים • מנהל שיח מכוון המתייחס לתהליכי למידה • מזמין אפשרויות להבעה כנה ואמתית של דעות, רגשות ועמדות • מטפח מיומנויות שיח בעולם הממשי ובעולם הווירטואלי
<ul style="list-style-type: none"> • דוגמאות לביצועים ברמת <u>לומד</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • מנהל שיח מכבד, סובלני, מקדם המעודד את השותפים לקחת חלק פעיל במרחב הממשי והווירטואלי ולהביע את עמדותיהם • מקשיב בכבוד ומגלה פתיחות וסובלנות לדעות ולרעיונות של אחרים • נותן משוב מקדם ומעורר למחשבה נוספת, מקבל הארות ומיישם אותן בשיח שמנהל • מסוגל להציג מגוון טיעונים מבוססים, מנומקים המציגים זוויות שונות תוך העלאת נימוקים שונים מבוססי שיפוט מוסרי

מעורבות חברתית	
<ul style="list-style-type: none"> • מזמן מסגרות מגוונות להתנסות במעורבות חברתית (בגן, בבית הספר, בקהילה) • מעודד התנסות בלקיחת אחריות, בהתמדה, בהעלאת יוזמות, בפעילות למען... • פועל לליווי הלומדים המעורבים חברתית בשלב ההכשרה לתפקיד, בשלב הביצוע ובתהליכי המשוב והרפלקציה • מעודד ומוקיר פעולות משמעותיות שיש בהן ערך ותרומה לאחר, לסביבה ולחברה 	<ul style="list-style-type: none"> • דוגמאות לתהליכי למידה, הוראה והערכה ברמת <u>מורה</u>
<ul style="list-style-type: none"> • שותף פעיל ומעורב בחשיבה, בתכנון ובביצוע מהלכים לקידום מעורבות חברתית ותרומה לאחר ולסביבה • מגלה אחריות והתמדה במילוי תפקידים שקיבל או יזם • מודע לתרומת המעורבות החברתית לפרט ולחברה ופועל ליישם זאת בדרכים מגוונות 	<ul style="list-style-type: none"> • דוגמאות לביצועים ברמת <u>לומד</u>

לוח 5: תפקוד תוך-אישי

תפקוד תוך אישי	
<p>מתייחס ליכולת של הלומד להכיר את עצמו, לחוש תחושות מסוגלות עצמית, לווסת התנהגויות ורגשות ולפעול מתוך מודעות גבוהה לנקודות החוזק והתורפה בתפקודו. לזהות כיצד משימות חייו משפיעות על עולמו הרגשי וכיצד עולמו הרגשי מעצב את אופן התמודדותו עם משימות חייו.</p>	
מסוגלות	
<ul style="list-style-type: none"> • מאפשר ללומד לחוש תחושות של מסוגלות עצמית, לווסת התנהגויות ורגשות • מזמן מטלות מאתגרות מגוונות בטווח ההתפתחות המשוער של הלומד • מעודד את הלומד לפעול מתוך מודעות לעצמו והבנה כיצד משימות חייו משפיעות על עולמו הרגשי וכיצד עולמו הרגשי מעצב את אופן התמודדותו עם משימות חייו • מזמן ללומד חוויות שתאפשרנה להכיר את יכולות הלומד ואת מגבלותיו אלה מול אלה, ולהעריך באופן מציאותי את משאבי ההתמודדות שלו במצבים שונים • מתן משוב אפקטיבי, ענייני ומנומק, ממוקד בתהליך, מתייחס לגורמים המעודדים הצלחה והתמודדות, משמר התנהגות רצויה ומחליש התנהגות לא רצויה 	<ul style="list-style-type: none"> • דוגמאות לתהליכי למידה, הוראה והערכה ברמת <u>מורה</u>
<ul style="list-style-type: none"> • מסוגל להביע רגשות, לזהות רגשות אחרים על כל הרצף, לכבד ולאפשר את ביטויים מסוגל לווסת התנהגויות ורגשות מסוגלים שונים • חש תחושת מסוגלות, מעריך את ביצועיו באובייקטיביות וחותר לשיפור מתמיד • מודע ליכולותיו ומגבלותיו בתחום האקדמי, החברתי והרגשי ופועל למימוש חוזקותיו 	<ul style="list-style-type: none"> • דוגמאות לביצועים ברמת <u>לומד</u>
מוטיבציה	
<ul style="list-style-type: none"> • מזמן למידה על פי תחומי עניין מגוונים ורלוונטיים ללומד ובדרכי למידה לפי בחירתו • מטפח אסטרטגיות למידה המגבירות הינע פנימי לעסוק בו בלמידה • מעודד ומוקיר מאמץ לאורך זמן, תוך ביסוס הצלחה ויזמות • מזמן מצבים המאפשרים ללומד לזהות את תחומי העניין שלו • מייצר אמון ומעודד גם ברגעי קושי בדרך להשגת מטרה 	<ul style="list-style-type: none"> • דוגמאות לתהליכי למידה, הוראה והערכה ברמת <u>מורה</u>
<ul style="list-style-type: none"> • מסוגל לפעול מתוך עניין והנאה, מודע לתחומי עניין ולדרכי הלמידה המתאימים לו • מודע לדרכי למידה שמסייעות לו ללמידה ומשקיע בהן גם כשהנושא דוש מאמץ • משקיע זמן ומאמץ בלמידה גם כשהדבר כרוך בקשיים, במחירים 	<ul style="list-style-type: none"> • דוגמאות לביצועים ברמת <u>לומד</u>

לוח 6 - תפקוד בהיבט החושי-תנועתי

תפקוד חושי-תנועתי	
מתייחס ליכולת של הלומד לנהל אורח חיים בריא, להשתמש בשפת הגוף בצורה מושכלת ומודעת כדי להביע רעיונות ורגשות, לממש יצירתיות ולתת ביטוי לאופניות למידה מגוונת הניתנות לייצוג באופן רב חושי ותנועתי.	
תפקוד חושי תנועתי	
<ul style="list-style-type: none"> מזמן תרגול שימוש בחושים לקליטת מידע ולהבעה עצמית תוך שילוב התנסויות חושיות-תנועטיות במהלך הלמידה פועל להגברת המודעות לחשיבות ניהול אורח חיים בריא מזמן תרגול התמצאות במרחב, קואורדינציה, יציבה, אסתטיקה, מוסיקה מעודד ייצוג נושאים שונים בלמידה בהיבט החושי-תנועתי 	<ul style="list-style-type: none"> דוגמאות לתהליכי למידה, הוראה והערכה ברמת <u>מורה</u>
<ul style="list-style-type: none"> מתנסה במשחקים ובפעילויות במרחב בתוך הגן ובחצר מביע רעיונות, מחשבות, ורגשות תוך שימוש בהיבט חושי-תנועתי מציג תוצרי למידה גם באמצעות תנועה, צליל, צבע וצורה במהלך המשוב מתייחס גם להיבט חושי-תנועתי בתהליך ובתוצר 	<ul style="list-style-type: none"> דוגמאות לביצועים ברמת <u>לומד</u>

הדגמת טיפוח תפקודי הלומד של המאה ה-21 - בתחום השפה

מיומנויות יסוד בשפת אם (עברית/ערבית) מהוות את התשתית הנדרשת לפיתוח תפקודי לומד שכן הן מטפחות את השליטה בשפה הדבורה והכתובה למטלות ולצרכים מגוונים, ללימודים עיוניים, לתפקוד בחיי היום-יום, לאזרחות פעילה ומעורבת, להנאה אסתטית ולסיפוק רגשי. תפקודי לומד במאה ה-21 דורשים מיומנויות ואסטרטגיות עדכניות של קורא, כותב מאזין ודובר. לשם כך חשוב לגבש כבר מהגיל הרך סביבה אוריינית מגוונת המאפשרת הזדמנויות להתנסויות מגוונות בקריאה, בכתיבה ובשיח על המסר העולה מן הטקסטים. התנסויות אלה בתחום השפה מקדמות תפקודים קוגניטיביים, מפתחות את יכולת החשיבה, מעודדות שאילת שאלות, מזמנות אינטגרציה של מידע וניסוח טיעונים. לצד זאת הם מזמנים עיסוק בתפקודים המטה קוגניטיביים תוך רפלקציה על התהליך ושיפור תוצרי הלמידה. לומדים שמפתחים יכולת של קריאה עצמית מפתחים בו זמנית גם תפקודי הכוונה עצמית בלמידה וניהולה. השיח המתרחש בעקבות טקסטים מזמן הבעת רגשות, עבודה ובצוות ומקדם תפקודים תוך אישיים ובין אישיים. הפרשנויות של הטקסטים וייצוגם בצורות שונות מאפשרים בין היתר שילוב של תפקודים בהיבט החושי-תנועתי.

פרק 4 – סביבות ותהליכי הוראה, למידה והערכה

4א. התהליך	- הקליקו
4ב. תכנית הלימודים	- הקליקו
4ג. גיוון דרכי הוראה-למידה	- הקליקו
4ד. ארגון הלמידה	- הקליקו
4ה. ניהול מרחבי למידה	- הקליקו
4ו. ניהול מרכיבי הגמישות הפדגוגית	- הקליקו
4ז. טיפוח אקלים חינוכי	- הקליקו
4ח. תרבות של הערכה	- הקליקו

[חזרה לתוכן עניינים](#)

4א. התהליך

למידה משמעותית נעשית בראייה מערכתית ומתייחסת לשלבים הבאים בתהליך:

- **לפני הלמידה וההתנסות:** חשוב שתיעשה הגדרה בשיתוף הלומדים לגבי מטרות הלמידה, תכנון התהליך, הגדרת דרכי הלמידה, התוצרים, סביבת הלמידה תוך קביעת תבחינים להצלחה.
- **במהלך הלמידה וההתנסות:** חשוב לזמן התנסויות במיומנויות הנדרשות לתהליך הלמידה ובתכנים הנלמדים וכן בתפקודים תוך אישיים ובין אישיים החיוניים לעבודה בצוות. יש להבטיח בסיס ידע חיוני, לאפשר את תיווך הנדרש תוך שילוב הוראה מפורשת כמו הרצאה והסבר ממוקד, לשוחח על חווית הלמידה ולבצע הערכה מעצבת לשם התאמת תהליכי ההוראה-למידה והערכה בהתאם.
- **בעקבות הלמידה וההתנסות:** יש להעריך את התהליך והתוצאות ולהגדיר את היעדים להמשך. חשוב שהלומדים יהיו שותפים להערכת התהליך והתוצר ואף יציגו זאת בפני עמיתים, קהילת בית הספר וההורים.

להרחבה

- [לתכנון יחידת הוראה](#) - [הקליקו](#)
- [למודל מעגל ההפנמה בחינוך המיוחד - ל"ב 21](#) - [הקליקו](#)

[חזרה לראש פרק 4](#)

4ב. תכנית הלימודים

מסמך תכנית הלימודים הוא מסמך תשתית לתכנון תכנית ההוראה בבית הספר ובכיתה. תפקידו לסייע למנהלים, למורים ולצוותי ההוראה בראיית העל של העקרונות, המטרות והתכנים שיש ללמד. הוא מהווה בסיס לבניית תכנית הלימודים הבית ספרית ולפיתוח חומרי הלמידה. על מנת לממש את הלמידה המשמעותית, ניתנה גמישות פדגוגית במסגרתה מוזמן הצוות החינוכי לפעול למען:

- **התאמת תכניות הלימודים לשעות ההוראה:**

תכניות הלימודים נבדקו ועברו תהליכי הלימה, והן מותאמות לשעות ההוראה הניתנות לאשכולות ולמקצועות הנלמדים בפועל במוסדות החינוך. בתהליך ההלימה הוקצה מספר השעות הנדרש על מנת לאפשר לצוותים

להוביל תהליכי העמקה בנושא.

➤ **למידה תוך יצירת זיקות בתכנית הלימודים:**

מקצועות הלימוד בתחומי הדעת השונים משתייכים לאשכולות בעלי זיקה של תוכן, מטרות ומיומנויות משותפות. הצוותים מוזמנים לייצר זיקות בין תחומי דעת השייכים לאותו אשכול, ליצור יחסי גומלין בין תחומים קרובים, בין תכנים, נושאים ומקצועות. ארגון מעין זה מאפשר להציג תמונת עולם מורכבת ועשירה ועשוי להביא להרחבת המשמעות ולצמצום מספר תחומי הלימוד שהתלמיד עוסק בהם ביחידת זמן מסוימת.

➤ **הבחנה בין מרכיבי הבסיס למרכיבי ההרחבה והעמקה בתכניות הלימודים:**

עפ"י עיקרון 30/70 חולקה תכנית הלימודים לפרקי חובה ולפרקי בחירה. ארגון תכניות הלימודים סביב חומר גרעיני ומעגלי הרחבה והעמקה מאפשר לצוותים להרחיב את משמעות תהליכי ההוראה-למידה באופן הבא:

הגמישות	המהות	ההיקף	המרכיב	
גמישות בדרכי הוראה למידה	גרעין מבנה הלימודים המשותף הנדרש לכלל הלומדים בשכבת הגיל המהווה נכסי ידע, מיומנויות, ערכים, תרבות ורוח המשותפים לכלל לומדים	70% מהתכנית. כולל את מרכיבי הערכים, הידע, התכנים והמיומנויות הבסיסיים בכל תחום דעת.	מרכיב חובה (גרעיני)	א
גמישות באופי הנושאים, במספר הנושאים, במידת העמקה ובאופן ההוראה, הלמידה וההערכה	מענה ייחודי הניתן בהתאם לצורכי הלומדים להרחבה, והמאפשר העמקה, העשרה והתאמה של תכניות הלימודים בהלימה לקהל הלומדים ולמטרות החינוך של מדינת ישראל	30% מהתכנית. כולל פרקים לבחירה מתוך סל נושאים.	מרכיב בחירה (העשרה)	ב

להרחבה

- [התאמת תכניות הלימודים בתחומי הדעת למדיניות הלמידה המשמעותית - הקליקו](#)
- [תכניות הלימודים לחטיבה העליונה לתלמידים – מודל 30/70 - הקליקו](#)
- [נהלים להתאמות בבחינות בגרות - הקליקו](#)

דגשים נוספים בחינוך המיוחד

- חשוב שתכנון הלימודים בחינוך המיוחד יתבצע בהלימה מרבית לתכניות הלימודים הרגילות לצד:
- א. **התאמת התנאים והאופנים בהם יוצגו התכנים לתלמיד והנגשה** של הסביבה החינוכית:
    - **הנגשה סביבתית** – לדוגמה: מעלית/ מעלון, כיתה אקוסטית, הוראה בחלל סגור והפחתת רעשי רקע, שמירה על קשר עין למעקב אחר תנועות שפתיים, תרגום לשפת סימנים, וילונות למניעת סנור, שימוש בכתב ברייל בעזרים הכתובים, שימוש בדגמים תלת ממדיים.
    - **הנגשה טכנולוגית-לימודית** - טכנולוגיה מסייעת (מכשירים, כלים, סביבות) כגון: אייפדים, תקשורת תומכת.
    - **הנגשה/התאמה לימודית** – הוראה על פי תכניות הלימודים של החינוך הרגיל לשכבת הגיל תוך שימוש באמצעים תומכים להבנת התכנים, כגון: שימוש במוצגים מוחשיים, תצלומים והדגמה, התאמת המשלב הלשוני, פירוש מילים קשות, שימוש במילים נרדפות, שימוש בדוגמאות, חלוקה למקטעים, פירוק הוראות לשלבי משנה, פירוק שאלות לשאלות משנה.
  - ב. **שינויים** בתכנים של תכנית הלימודים הרגילה הכוללים: הפחתת נושאים ויחידות לימוד או לחילופין הרחבה של נושאים כידע מקדים או כחיבור ליחידות הלימוד הבאות.
  - ג. **חלופות** לנושאים או למקצועות שאינם מופיעים בתכנית הלימודים הרגילה המתבטאות בהוספה של נושא ייחודי אשר נדרש בשל מאפיינים ייחודיים של הלומדים, או שימוש בתכניות לגילאים אחרים, תוך התאמה והתייחסות מכבדת לגילו הכרונולוגי של הלומד.
  - ד. **רצף פדגוגי במעבר** ממסגרות חינוך רגיל לחינוך מיוחד ולהפך במעבר בין שכבות הגיל באותה המסגרת או בין מסגרות החינוך המיוחד ובמעבר בין סביבות למידה בתוך המסגרת ומחוצה לה וכד'.

חזרה לראש פרק 4

ג. גיוון דרכי הוראה-למידה

במהלך השנים פותחו עשרות דרכי הוראה שנועדו לאפשר למלמדים וללומדים ללמוד בדרכים שונות בהתאם לסגנונות למידה, לנטיות, לאינטליגנציות ולחוזקות. בכל אחת מדרכי ההוראה שנבחר ומפעילויות הלמידה שנייצר, חשוב לשים לב לדברים אלו:

- **יצירת קשרים וזיקות בין הנלמד במסגרות שונות.** ניתן לעשות זאת באופנים שונים, כמו: נושאים זהים המופיעים במספר מקצועות או נושאים שיש ביניהם זיקה יילמדו בתיאום. או במיקוד הלמידה ובארגון של מערכת הלימודים סביב מוקדים על בסיס ממד של זמן וממד של תוכן. ארגון מעין זה מאפשר לצמצם את מספר המקצועות שיילמדו במהלך השבוע או התקופה והרחבה והעמקה בהיבט מסוים מתכנית הלימודים.
- **לקשר בין הנלמד לבין חייהם האישיים וצורכיהם של הלומדים,** לעסוק בנושאים חברתיים, בסוגיות בעלות חשיבות אנושית ולתווך בין ראיית הערך של הנלמד לפרט, לחברה.
- **לעודד לומדים להגיב לנלמד,** לפרש אותו ולייצג את למידותיהם בדרכים שונות.
- **לעורר עניין בחומר הנלמד** בדרכים שונות, כגון: סיעור מוחות, הצגת שאלות שמעסיקות את הלומדים או נושאים החשובים להם, יצירת פערים וסתירות ביחס לידע קודם או בין תופעות שונות.
- **לפתח מכוונות עצמית בלמידה** על-ידי: הצבת מטרות, תכנון התהליך להשגת המטרות וביצועו תוך משוּב מעצב, הקניית אסטרטגיות ומיומנויות למידה וזימון מצבים ליישומן, עידוד רעיונות ויוזמות של לומדים.

להרחבה

- תהליכי למידה ותוצרים – [הקליקו](#)
- איסוף נתונים על הוראה-למידה-הערכה – [הקליקו](#)
- הזדמנויות בהוראה ובלמידה בקבוצה הקטנה – [הקליקו](#)
- הגישות, דרכי ההוראה-למידה ומסגרות שיכולות לקדם הישגי תלמידים בסיכון – [הקליקו](#)

להלן מספר דוגמאות לדרכי הוראה-למידה שעשויות לתרום לתהליך הלמידה המשמעותית:

יש לבחון את התאמתה של דרך ההוראה לנושא הלימוד ולמאפיינים של אוכלוסיית הלומדים.

- למידה תוך התנסות – [הקליקו](#)
- למידה בדרך החקר – [הקליקו](#)
- למידה מבוססת פרויקטים – [הקליקו](#)
- למידה מבוססת פתרון בעיות – [הקליקו](#)
- למידה מבוססת מקום – [הקליקו](#)
- למידה לעיצוב מוצר/תוצר – [הקליקו](#)
- למידה שיתופית ועבודת צוות – [הקליקו](#)

למידה תוך התנסות

למידה תוך התנסות מאפשרת יצירת קשרים שונים במציאות בה פועל הלומד ומעניקה משמעות ופרשנות ללמידה, לידע ולמיומנויות שנלמדו בתהליך החינוכי. היא עשויה לאתגר ותורמת להתפתחות אישית ולצמיחה. התנסות בהיבט הלימודי מאפשרת למידה בה חברי הקבוצה פועלים בשיתוף כדי ללמוד, למצוא משמעות, לחקור נושא, לשפר מיומנויות ועוד. התנסות בהיבט החברתי מאפשרת נטילת תפקיד בקבוצה, בכיתה, בשכבה, בבית הספר ובקהילה תוך חתירה ליישום ערכים ולתרגול אחריות ומחויבות. המעורבות מסייעת בפיתוח כישורי תקשורת ומנהיגות המגבירים את תחושת המסוגלות היוצרים השפעה והמחוללים ושינוי לרווחת הפרט והחברה.

למידה בדרך החקר

בלמידה בדרך החקר מעודדים את הלומד לשאול שאלות המעניינות אותו הן בהתייחס לנושאים מתוך תכנית הלימודים והן בהתייחס לתחומי עניין אישיים, ומכוונים אותו בהדרגה למציאת התשובות וללמידה עצמאית. למידה בדרך החקר מאפשרת לפתח הכוונה עצמית בלמידה, מיומנויות לטיפול במידע, לניהול הלמידה, לחשיבה וחשיבה על חשיבה (מטה קוגניציה). ניתן לקיים אותה במגוון מבנים חברתיים כחלק משגרת הלמידה השוטפת ולשלב בה התנסות במטלות קצרות או ארוכות טווח וביצוע תהליך חקר שלם.

מומלץ שבית הספר יכין תכנית מתפתחת רב שנתית לזימון תהליכי למידה המקדמים למידת עומק מבוססת חקר בדגש על עידוד סקרנות, קידום מיומנויות חשיבה, עבודת צוות והכוונה עצמית בלמידה ופיתוח תחושת המסוגלות הלימודית והחברתית של הלומדים. התהליכים והתוצרים יוצגו על ידי הלומדים לקהלים שונים: לעמיתים, לקהילת בית הספר, להורים.

מומלץ כי משנה לשנה יעלה היקף העיסוק בתהליכי החקר. כך לדוגמה בשנה הראשונה של התכנית יתנסה כל לומד במהלך שנת לימודים לפחות פעם אחת בתהליך חקר אחד מעבר להתנסויות במהלך הלימודים השוטף, ויתנסה לפחות פעם אחת בהצגת תהליך הלמידה שלו והתוצר בליווי רפלקציה בפני קהלים שונים בהתאם לגיל הלומדים. בשנה השנייה ניתן להרחיב את ההתנסות לשני תהליכי חקר או יותר בהם יתנסה כל לומד וכך הלאה.

למידה מבוססת פרויקטים (PBL- Project Base Learning)

ביצוע מטלות מורכבות ובכלל זה פעילות חברתית ותרומה לקהילה שהתוצר שלהן הוא מוצר ממשי: הפקת אירוע או הצגה בפני קהל. רכיבים מרכזיים בלמידה זו כוללים: הצבת שאלות מובילות, התייחסות לבעיות אותנטיות הנגזרות מתוכני הלמידה, חקר מושגים מרכזיים, תכנון זמן לביצוע משימה, למידה המערבת חקר והבניית ידע, שילוב ידע בעשייה ממשית, הפקת תוצר והצגתו. התהליך מונחה לומד ועמיתים יותר מאשר מונחה מורה. המורה ממלא תפקיד של מנחה מאפשר, מעודד ומסייע בהתמודדות עם אתגרים וקשיים.

למידה מבוססת פתרון בעיות

פעילות הממוקדת בהתמודדות עם בעיות משמעותיות הלקוחות מן המציאות של הלומד כשאין חתירה לפתרון נכון אחד. הלומדים עובדים בקבוצות קטנות בחקירה של בעיה משמעותית, מזהים מה עליהם ללמוד כדי לפתור את הבעיה ומעצבים אסטרטגיות מגוונות לפתרון. הם בוחרים אסטרטגיות להתמודדות, מיישמים אותן ומעריכים את תוצאותיהן.

למידה מבוססת מקום

גישה המכירה בחשיבות עיגון התהליכים החינוכיים במקום, בסביבת המגורים היומיומית, בהצפת סוגיות הנובעות מההתנסות המרחבת-תרבותית הייחודית של קבוצות חברתיות לתוך תהליכי הלמידה ובעיצוב סביבה בית-ספרית גמישה, פתוחה ומקיימת.

למידה לעיצוב מוצר/תוצר

ילדים מעמיקים בלמידה כאשר הם יוצרים ויוזמים מוצרים בהם יש צורך ושנותנים מענה לרווחתו של הפרט והחברה. הגישה רווחת בתחומי הטכנולוגיה, יזמות-ניהול עסקי, מדעים, אדריכלות והנדסה ועוד. ההתמודדות דורשת הבנה ויישום של ידע וגם גילוי רגישות לבעיות או לצרכים שנראה כי תובעים גישה יצירתית לפיתוח. פעילות העיצוב דורשת לנתח, לסקור צרכים ורצונות, לתכנן, לבחון היתכנות פיתוח, ליצור, להעריך, לשפר, לקבל משוב, לחלק תפקידים והתמחויות ולקבל תרומה של השותפים לצוות הפיתוח, כך שכל אחד מביא לידי ביטוי ייחודי את כישוריו.

למידה שיתופית ועבודת צוות

אווירה של שיתוף פעולה ופעילות קבוצתית מניעה ומעודדת את השותפים ללמידה. הרכב הצוות יכול להיות מגוון, להישאר קבוע או להשתנות בהתאם למשימות. חברי הקבוצה חולקים תפקידים בניהול יעדי הקבוצה, בתהליכי ההתמודדות לקידום המשימות ומתן משוב לשיפור איכות התוצרים והתהליכים בצוות.

דגשים בדרכי הוראה-למידה בגני הילדים

- להלן מספר דגשים הניתנים לנושא בגני הילדים:
- הלמידה בגן מתרחשת בסביבה טבעית במהלך ההתנסויות מזדמנות ומכוונות.
- צוות הגן יאפשר הזדמנויות מגוונות שיאפשרו התנסות, חקירה, חוויה, שיח, משחק על כל צורותיו וגווניו.
- הלמידה בגן כוללת רכישת כישורים אינטלקטואליים חברתיים ורגשיים כאחד.
- הילדים חווים תחושת מסוגלות ומטפחים בו-זמנית כישורים אינטלקטואליים, רגשיים וחברתיים.
- תהליכי התיווך בגן הילדים נעשים לאור היכרות מעמיקה עם עולמו הפנימי של כל ילד, העדפותיו ונטיות ליבו וצרכיו הייחודיים והמשתנים. היכרות המתאפשרת באמצעות קשר שוטף הכולל שיחות, תצפיות, התבוננות בתוצרי הילדים וכד'.
- מפגשים יזומים של אנשי הצוות החינוכי יכולים להיעשות במליאה עם כלל ילדי הגן, בקבוצה קטנה ובמפגשים פרטניים עם כל אחד מן ילדים.
- המפגשים מאפשרים התנסויות לימודיות שמתאימות לצרכים ההתפתחותיים ולדרכי למידתם של ילדים צעירים, למשחק על גווניו השונים, להבעה במגוון אמצעים, לפיתוח סקרנות טבעית ולעידוד תהליכי חקר, להרחבת נושאים אינטגרטיביים שילדים מכירים ומתעניינים בהם, להבניית ידע חדש, לשיח בעקבות התרחשויות בגן ובקהילה.
- פעילויות יזומות של הילדים יכולות להיעשות במליאה כשילד או קבוצת ילדים משתפים, מציגים, מפעילים את ילדי הגן במליאה או בקבוצה.

[חזרה לראש פרק 4](#)

דגשים נוספים בחינוך המיוחד

- עקרונות גיוון ההוראה המתייחסים לכלל המערכת, חלים באופן מותאם על הוראת תלמידים עם צרכים מיוחדים:
- למידה תוך תהליך הפנמה ומעבר הדרגתי מהמעגל הפנימי שה"אני" במרכז למעגלים חיצוניים
- ראיית עולמו והווייתו של הלומד כנקודת מוצא לתהליך הלימודי
- פיתוח המודעות של התלמיד למטרות וליעדים אישיים, להעדפות ולתחומי עניין
- טיפוח ערך הבחירה ופיתוח מיומנויות בחירה
- למידה חווייתית ורב-חושית תוך התנסות במצבי חיים (מצבים אותנטיים)
- למידה בהווה חברתית תוך שיתוף קבוצת השווים ושותפים נוספים
- למידה תוך התנסות בתוך הקשר
- שיתוף המשפחה והקהילה

להרחבה

[תכנית הלימודים: ל"ב 21](#)

[חזרה לראש פרק 4](#)

ד.4 ארגון הלמידה

תכנון יעיל של משאב הזמן ושל ארגון הלומדים מאפשר למידה משמעותית כאורח חיים. לאור זאת חשוב להקפיד על פרטים אלו:

ארגון הזמן - ייעשה תוך התחשבות בצרכים שזוהו בקרב הלומדים והמלמדים וחשוב שיכלול:

- יחידות זמן גמישות שבהן יעסקו המלמדים והלומדים בתחומים שהם בחרו.
- מגוון מבנים חברתיים: פרטניים, קבוצות קטנות, קבוצות גדולות ומליאה שבהן ישתתפו הלומדים.
- זמן לשהות בפינות משחק, בספרייה, במעבדה, בסביבה המתקשבת לדיון עם עמיתיו בנושאים הרלוונטיים לעולמם. כמו כן יש להקצות זמן להדרכת התלמידים בסוגיות חקר, לעיסוק בדילמות חברתיות-ערכיות, להתנסות במסגרות חברתיות, בכתיבת עבודות ובביצוע פרויקטים ונושאים אישיים וקבוצתיים
- **ארגון לומדים** – ייעשה תוך התחשבות בשונות בין הלומדים מבחינת עניין, רקע, תפקוד, סגנונות למידה וכדומה.
- ארגון לומדים במפגש פרטני, קבוצתי, מליאה בהתאם לצורך.
- ארגון לומדים במבנים לימודיים גמישים הפועלים בהרכבים משתנים בהתאם למשימה ולתוכן הנלמד.
- ארגון לימודים במבנה חינוכי-לימודי דו גילי או רב-גילי היוצר סביבה לימודית אנושית הדומה לזו המצויה בסביבת החיים שמחוץ למסגרת החינוכית, ובכך מאפשר למידה טבעית. הצעירים לומדים מהמיומנים והבוגרים יותר, ואילו לבוגרים ולמיומנים יותר ניתנת האפשרות להתנסות במגוון תפקידי מנהיגות החינויים לפיתוח דימוי עצמי חיובי, ולחיזוק השליטה והידע שלהם בנלמד באמצעות חזרה ותרגול.
- להרחבה: [מודלים מצולמים יישומיים \(במסגרת המסע הווירטואלי\) - הקליקו](#)

[חזרה לראש פרק 4](#)

4ה. ניהול מרחבי למידה

למידה משמעותית מתרחשת במגוון מרחבים במעגלים שונים: בגן ובכיתה, מחוץ לגן או מחוץ לכיתה (כגון: בספרייה ומרכז המשאבים, בחדר המדעים, באולם הספורט ובחצר) ומחוץ לבית הספר (כגון: באתרי טבע, במוסדות, בארגונים, במרכזי מסחר, בתעשייה, בספרייה ובמוזיאון).

חשוב למפות את המרחבים העומדים לרשות המוסד החינוכי והלומדים ולתכנן את השימוש בהם באופן מושכל. בבחינת מרחב למידה יש להתייחס לארבעת מרכיבים הבאים: המרכיב התוכני-פדגוגי, המרכיב הדידקטי, המרכיב הפיזי והמרכיב האקלימי המתייחס ליחסי הגומלין בין המורה לבין הלומדים, בין הלומדים לבין עצמם ובין הלומדים לבין נושאי הלמידה. הסביבה צריכה להשרות ביטחון וסדר לצד גמישות וניידות.

יש לוודא שהמרחבים אמנם מזמנים התנסויות מגוונות ומאתגרות, מאפשרים בחירה בין משימות פעילויות של חקר וגילוי, מזמנים פיתוח תפקודי לומד, מעוררים עניין, נותנים מענה לסקרנות וליצירתיות, מאפשרים חשיבה ביקורתית ופרשנות אישית של לומדים, מזמנים משחק, מערבים את הלומדים באינטראקציות חברתיות התורמות לתקשורת הבין-אישית ולהבניית חברת לומדים אכפתית ומעורבת. המרחבים מחוץ לכיתה יכולים להמחיש, להשלים ולהרחיב ידע וליצור חיבור לעולמו של הלומד. ניתן לשלב את הלמידה מחוץ לגן/לכיתה בכל תחומי הדעת ובשלב שונים של הלמידה: בפתחת נושא, במהלכו ובסיכומו.

למידה משמעותית מתאפשרת גם בסביבה הדיגיטאלית, במפגש עם מקורות שונים ומגוונים (אמצעי מדיה, טקסטים בעלי ייצוג מגוון) ובפיתוח מיומנויות ודרכי חשיבה המאפיינים את החיים בחברה טכנולוגית, יצרנית ומתועשת. הטכנולוגיה פותחת עושר של הזדמנויות למידה בהתאם להקשר ולמשמעות ומזמנת שיח על שימוש נאות ומוסרי במידע, וכן פיתוח כישורי ביקורת וצרכנות נבונה. חשוב שהסביבה הווירטואלית תהיה חלק אינטגרלי מתהליך הלמידה ותאפשר נגישות למידע ממקורות שונים וחקר עולמות רחוקים, תאפשר צורות ייצוג מגוונות; העשרה של מקורות המידע; תיווך בין חשיבה קונקרטית לחשיבה מופשטת באמצעות הדמיות ומשחקים ופיתוח חשיבה מסתעפת; מעורבות הלומדים על ידי יצירת עניין והעשרת האמצעים לעיבוד ולייצוג המידע; תיתן מענה לשונות וביטוי להצלחות הודות לידידותיות של הסביבה ונגישותה.

דגשים נוספים בגני הילדים

- להלן מספר דגשים הניתנים למרחבי הלמידה בגני הילדים:
- הסביבה החינוכית של הגן כוללת מרחבים שונים לפעילויות היומיומיות בתוך חלל הגן ובחצר. חשוב לייצר ממנה סביבה איכותית שתזמן לילדים מפגש עם גירויים מעשירים, תאפשר חקר שירחיב את ידיעותיהם, תזמן פעילות לטיפול כישוריהם, תעזור להם ללמוד על קיומם של גבולות ותיתן מענה לצורכיהם הייחודיים.
  - סביבה הכוללת: מרחבים למשחק חופשי לבחירת הגננת (משפחה, מרפאה, בנייה בקוביות ועוד), שולחנות לעבודה וליצירה, שולחן לארוחות, פינות אינטימיות לרגיעה, מרחב לספרייה ומרחב מוזיקה.
  - חשוב שהמשחקים, הספרים, החפצים והחומרים יהיו בגובה הילדים שיאפשר להם בחירה ומתן ביטוי להעדפות האישיות. לחומרי יצירה שונים לשימוש פתוח - חומרים שמאפשרים לילדים לפעול על פי בחירתם והעדפותיהם.
  - חשוב שהסביבה תאפשר מתן ביטוי לילדים בדרכים שונות ובאמצעים שונים, כגון: חומרים וכלים לשימוש חוזר, חומרים מן הטבע, כלים ואביזרים ליצירה גרפית.
  - חצר הגן מהווה חלק בלתי נפרד ממנו. החצר מזמנת משחק חופשי, מפגש חברתי ופעילויות חקר. עיצוב החצר יכול מתקני משחק קבועים וניידים, ארגז חול וביתן למשחק סוציו-דרמטי. ניתן ליצור בחצר הגן גם גינה לימודית, פינת חי, נגרייה, חצר גרוטאות ועוד, שבהם מתאפשרת למידה בלתי אמצעית.

להרחבה

- [סביבות למידה לקידום למידה משמעותית ותפקודי לומד - הקליקו](#)
- [פדגוגיה חדשנית או פדגוגיה איכותית בסביבת למידה חדשנית - הקליקו](#)

4. ניהול מרכיבי הגמישות הפדגוגית

כללי

כדי לאפשר למידה משמעותית ניתנה למנהלי בתי הספר היסודיים וחיטבות הביניים גמישות בניהול המשאבים והתהליכים הארגוניים והפדגוגיים ביחס למרכיבים אלו:

➤ גמישות בייעוד שעות הלמידה

במסגרת שעות הלמידה הניתנות תינתן גמישות של עד 25% לכל אחת מהכיתות ביסודי ובחיטבת הביניים. בתי הספר יוכלו לבנות תמהיל של שעות הניתנות לכל תחום ולכל מקצוע לפי צורכיהם, להוסיף תחום, נושא, מקצוע ברמת כיתה, שכבה וארגון הלמידה בבית הספר ובלבד שיילמדו כל מקצועות הלימוד המחייבים ובכללם שעות החינוך. ההחלטה על אופן הקצאת השעות תיעשה על בסיס תוצאות מיפויים והפעלת שיקול דעת מקצועי. בנוסף תילקח בחשבון העמידה בהישגים המצופים (הנדרשים על פי מדדים אובייקטיביים ויחסיים) וישמרו זכויות פרופסיונאליות של עובדי ההוראה בבית הספר.

➤ גמישות בניהול הרכיבים הפדגוגיים

- תכנית הלימודים – ארגון תכנית הלמידה הבית ספרית והכיתתית במבנים מגוונים: לפי תחום דעת, לפי מיקוד למידה, לפי אשכולות של "מקצועות", במבנה בין-תחומי או לפי יסודות מארגנים.
- גישות, שיטות ותהליכי הוראה, למידה והערכה – יצירת מרחב פדגוגי המאפשר שימוש במגוון רחב של שיטות המותאמות לתכנים, לתהליכים, למטרות ולתפיסות ההוראה וההערכה.
- ארגון לומדים – יצירת הרכבים קבוצתיים בהתאם לקריטריונים מגוונים המותאמים לצרכים שזוהו ולתפיסת העולם החינוכית כגון: גודל, חתך גילאי, תחומי עניין.
- ארגון זמן הלמידה – תכנון מרחב זמן באופן המותאם לצורכי ההוראה – למידה.

➤ גמישות בפיתוח המקצועי

בית הספר יוכל לבנות תכנית לפיתוח מקצועי מעמיק ומתמשך על בסיס צורכי הצוות, יעדי בית הספר, יעדי הרשות המקומית ויעדי המשרד. באופן זה תתאפשר למידה מקצועית שתקדם את איכות ההוראה והלמידה הבית ספרית, ותיווצר תרבות של קהילת מורים לומדת החותרת לשיפור ולהתחדשות באופן מתמיד.

דגשים נוספים בגני הילדים

בגני הילדים מומלץ להתייחס לכך:

- קיימות תכניות בתחומי הדעת השונים המתייחסות למכלול תחומי ההתפתחות ולצרכים המשתנים של הילדים.
- הגמישות הפדגוגית באה לידי ביטוי בתכנים, במרכיבי סדר היום, במשך הזמן של כל פעילות ובמרחבי הפעילות.
- מבנה הפעילות: פרטני, קבוצתי, במליאה, באופן יזום ומזדמן בהתאם לשיקול דעת הצוות ובהתאם למסמך [עשייה חינוכית בגן הילדים](#).

דגשים נוספים בחינוך היסודי

- בחינוך היסודי ניתנת, בנוסף למרכיבים שפורטו לעיל, גמישות גם ביחס לנקודות אלו:
  - **גמישות בהדרכה בית ספרית:** בית הספר יבחר את תחומי ההדרכה, את היקף השעות הרצוי בכל תחום שנבחר בהתאם [למודל הדרכה בית ספרי ביסודי](#).
  - **גמישות בשימוש במשאבים כספיים:** בתי ספר בניהול עצמי יוכלו לתכנן ולאגם את המשאבים העומדים לרשותם ולהפנותם בהתאם לסדרי העדיפויות של בית הספר. 'סל הלומד' יוכל לשמש לתכניות חינוכיות ויוזמות, להעסקת כוח עזר פדגוגי ומנהלי (בכפוף לספר הנהלים הרשותי) או לתגבור הפיתוח המקצועי וההדרכה. לצורך כך יאשר בית הספר את תכנית העבודה המקושרת תקציב בוועדה המלווה.

דגשים נוספים בחינוך המיוחד

- **תכנית הליבה של החינוך המיוחד כוללת מקצועות הנלמדים בחינוך הרגיל:** חינוך לשוני, חינוך מתמטי, תקשוב מדע וטכנולוגיה, אזרחות, מורשת ומסורת; יצירה ואומנויות; חינוך גופני, וכן נושאי הכנה לחיים. תכנית ליבה זו מהווה תכנית בסיס המחייבת את כלל מסגרות החינוך המיוחד.
- **בנוסף למקצועות החובה, נלמדים נושאים ומקצועות ייחודיים** בהלימה מרבית לשכבת הגיל בחינוך הרגיל ולמאפייניהם הייחודיים של התלמידים, כגון: היסטוריה גיאוגרפיה.
- **בהקצאת זמן במערכת השעות השבועית להוראת מקצועות הלימוד, בהלימה מרבית לשכבת הגיל בחינוך הרגיל, לצד תחומי ההכנה לחיים עצמאיים תוך יצירת איזון ביניהם ותוך חיבור מיטבי בין האשכולות.**

להרחבה

- תלקיט למנהל - גמישות פדגוגית - הקליקו
- עשייה חינוכית - בגן הילדים - הקליקו
- מודל הדרכה בית ספרי - ביסודי - הקליקו
- גמישות פדגוגית - בחטיבת הביניים - הקליקו
- תלקיט כלים יישומיים - בחט"ע - הקליקו
- כלים שלובים-כלים ניהוליים - בעל-יסודי - הקליקו
- תלקיט בחירה ואוטונומיה - בעל יסודי - הקליקו
- תלקיט "חלוצי הערכה - בעל יסודי - הקליקו
- לתכנון לימודים - במסגרות לתלמידים עם צרכים מיוחדים - הקליקו

חזרה לראש פרק 4

4.2. טיפוח אקלים חינוכי

- אקלים חינוכי מיטבי מאפשר לחוות מצבי הצלחה רבים שילוו בתחושות ערך, אוטונומיה, מימוש עצמי ומסוגלות עצמית התורמות ללמידה משמעותית.** כדי לייצר זאת חשוב:
- לייצר אקלים חינוכי תומך המעודד ליזום, להתנסות, לשתף וללמוד מקשיים ומהצלחות
  - לעודד שיתוף הלומדים בהגדרת מטרות הלמידה, תכנונה, ביצועה והערכתה
  - לפעול לקידום לומדים ולא למיונם תוך מתן מענה בתהליכי ההוראה לשונות ולהבדלים ביניהם
  - לייצר חוויות צמיחה לצד הצבת אתגרים, לזמן מצבי בחירה בהתייחס לתוכני הלמידה, למסגרת הלמידה, לדרך הלמידה וייצוגה, למתן משוב שוטף ומקדם בשלבי הלמידה השונים
  - לעודד מגוון אפשרויות לייצוג הנלמד בדרכים שונות באופן פעיל, להפצת הידע ולשיתוף בתוצרי הלמידה לעמיתים, לקהילת בית הספר, להורים לגורמי קהילה ולמומחים
  - לפנות זמן לשיח מעצים ואכפתי בין המנהל לצוות החינוכי, בין הצוות החינוכי לבין עצמו, בין הצוות ללומדים ובין הלומדים לבין עצמם, בין מורה ללומד ובין לומד ללומד בהקשר ללמידה ובהקשרים נוספים
  - להעמיק את הקשר עם הורים, עם מומחים בקהילה בתחומי ידע מגוונים, ובכלל זה הורי הלומדים

להרחבה

- אקלים מיטבי - הקליקו
- כישורי חיים - הקליקו
- מפתח הלי"ב - הקליקו
- חאלו"ם - חינוך אישי לצמיחה ומנהיגות - הקליקו
- חאלו"ם - מרח"ב בחט"יב - הקליקו
- טיפוח אקלים בית ספרי - מינהל ח-ן - הקליקו
- הליבה החברתית-ערכית - מינהל ח-ן - הקליקו

דגשים בחינוך המיוחד

- היכרות מעמיקה עם מאפייני הלקויות ועם רמות התפקוד של הלומדים וכן עם הרקע האישי והמשפחתי שלהם
- היכרות עם משפחת הלומד ושמירה על קשר רציף עמה לאורך השנה בדרכים שונות, לרבות עריכת ביקורי בית. שותפות עם משפחת הלומד בבניית התכנית האישית
- שיתוף הלומד בגיבוש יעדים אישיים תוך מעקב משותף אחר התקדמותו
- הקפדה על עבודת צוות בין-מקצועי לקידום הלומד
- תוך תכלול והובלה על ידי מחנכת הכיתה. קיום ישיבות לגיבוש התכנית האישית ולהערכתה

חזרה לראש פרק 4

4. תרבות הערכה

בתרבות הערכה איכותית נתפסת ההערכה כמקדמת וכמניעה למידה מעמיקה (בניגוד להערכה העוקבת אחר מצב הלמידה בלבד). תרבות הערכה מאופיינת באמצעות ערכים, כמו: מעורבות המוערכים, שיתופיות, העצמה, מוטיבציה ללמידה מעמיקה, אמון וכבוד הדדיים, רלבנטיות, דיפרנציאליות. ערכים אלה עולים בקנה האחד עם התפיסה של הלמידה המשמעותית.

אפשר להתייחס לתרבות הערכה בהקשרים שונים הנבחנים ברמת המערכתיות שלהם, כמו: הערכה ברמת הלומד, הכיתה, בית-הספר וברמה ארצית. בכל ההקשרים ההערכה הינה תהליך מעגלי הכולל מהלכים, כמו: תכנון והגדרת יעדים בעלי ערך לתפקוד במאה ה-21, איסוף מידע אודות השגת היעדים באמצעות כלי הערכה מתאימים, ניתוח ופרשנות המידע לזיהוי הפער בין המצב המצוי לבין המצב הרצוי ולזיהוי מקור הפער, קבלת החלטות ספציפיות לשיפור וחוזר חלילה. מסמך זה מתייחס להערכה בהקשר של הלומד, הכיתה ובית-הספר.

להלן עקרונות מרכזיים ביצירת תרבות הערכה איכותית:

- **בעלת ערך** - הערכה מתייחסת לתפקודי הלומד שהם בעלי ערך במאה ה-21, מהווה חלק בלתי נפרד מתהליכי ההוראה והלמידה ומזינה באופן שוטף קבלת החלטות לשיפור. הערכה מאפשרת לא רק לזהות את הפער בין המצב המצוי לבין המצב הרצוי, אלא גם מספקת ללומד משוב ספציפי ומקדם לגבי פעולות ודרכים לשיפור. משוב בעל ערך ללומד יעודד אותו להיות מודע להתקדמותו בלמידה, לחוזקותיו ולהיבטים הדורשים שיפור וכן יעודד אותו לנקוט צעדים כדי להשתפר
- **דיפרנציאליות** - הערכה נטועה בהקשר הספציפי, נותנת ביטוי ומענה לצרכים הייחודיים של הלומדים במגוון היבטים.
- **גיוון** - הערכת מגוון תפקודי הלומד וכן מתן מענה לצרכים ייחודיים של כל לומד דורשים שימוש במגוון כלי הערכה. כך למשל מבחנים בדרך כלל מכוונים להיבטים קוגניטיביים מסוימים, ואילו משימות ביצוע, למשל, מאפשרות בדרך כלל הערכת מגוון רב יותר של תפקודים מורכבים (קוגניטיביים, חברתיים, מטה-קוגניטיביים ועוד) בסיטואציות אותנטיות.
- **רלוונטיות** - הערכה מספקת לשותפים מידע לגבי ההתקדמות בהשגת היעדים שהוצבו.
- **מעורבות ושיתופיות** - ההערכה מתבצעת תוך קיום דיאלוג מתמיד בין המעורבים (מורה לתלמידים, בין התלמיד לעמיתיו, בין מורה לעמיתיו וכד'). התלמיד יכול להיות מעורב בגיבוש קריטריונים להערכה, בהערכה עצמית, בהפקת משוב עמיתים וכו'.
- **העצמה** - הערכה מעצימה את הלומד ומעודדת את המסוגלות העצמית שלו ללמידה מעמיקה.
- **הוגנות** - חשוב שהערכה תזמן ללומד הזדמנויות לבטא את ידיעותיו ואת כישוריו באופן אופטימאלי.
- **שקיפות** - חשוב שהלומדים וההורים יידעו מראש כיצד יוערכו ההישגים הלימודיים והנורמות הערכיות.

הערכה ברמת לומד

- **משקפת את תהליכי ההוראה והלמידה שהתרחשו לאורך זמן** ויכולה להתבצע באמצעות מגוון כלי הערכה, כמו: תצפית, עבודה, מטלה, פרזנטציה, היצג, יומן תיעוד למידה, פרויקט, תלקיט, מבחן. יכולה להתבצע באופן פנים בית-ספרי או באופן חיצוני לבית הספר (למשל: באמצעות בחינות בגרות).
- **מודל בחינות הבגרות החדש - מודל בחינות הבגרות החדש** מאפשר למורים להתאים את תהליכי ההוראה והלמידה לתהליכי ההערכה ולהתאים את אלה לקבוצות לומדים מגוונות ולתלמידים פרטניים. עם זאת המודל החדש שומר על הערכה חיצונית סטנדרטית המושתתת על ידע בסיסי, ערכים ומיומנויות חשיבה מסדר גבוה באופן שתהיה מקובלת על המוסדות להשכלה גבוהה בארץ ובעולם.

הערכה ברמה בית-ספרית

- יכולה, אף היא, להיות פנימית וחיצונית. **לשילוב מושכל של הערכה פנימית עם הערכה חיצונית חשיבות רבה על פני כל הרצף הלימודי.**
- **הערכה פנימית-** היא הערכה בה בית הספר מוזמן לייצר כלי הערכה מגוונים ויכול לעשות שימוש גם בכלים ממקורות חיצוניים (למשל, באמצעות מבחני המיצ"ב הפנימי). שימוש זה מאפשר לבית הספר ללמוד אודות מצבו לגבי חלק מהיעדים (הנבדקים באמצעות כלים אלה) של משרד החינוך בכל אחד מתחומי הדעת.
- **הערכה חיצונית -** היא הערכה אובייקטיבית וסטנדרטית המשקפת את תכנית הלימודים ואת הסטנדרטים של ידע והבנה שהתלמידים אמורים להגיע אליהם, ובכך מאפשרת השוואות תקפות בין כיתות ובין בתי ספר וגם מאפשרת ניטור לאורך זמן.
- **מודל המיצ"ב החדש -** כולל מבחני הישגים המתיחסים להיבטים הקוגניטיביים כפי שהם באים לידי ביטוי בתוצרי הלמידה וכן סקרי אקלים וסביבה פדגוגית המתיחסים להיבטים אפקטיביים וחברתיים. **מודל המיצ"ב החדש**, משלב הערכה חיצונית והערכה פנימית.

בתי"ס המעוניינים להצטרף לתהליך פיתוח נתיב "הערכה בית ספרית עצמית":

- בעלי מסורת מוכחת בהערכה עצמית מערכתית כוללת
  - שהציבו את הנושא כיעד
  - ופעלו למימושו בליווי מקצועי של רכז הערכה בית ספרי וצוות הוראה שהתמחה בנושא
- מוזמנים להפנות בקשה באמצעות המפקח הכולל על מנת לבדוק את התאמתם להצטרף לתהליך הפיתוח בהובלת הראמ"ה.

להרחבה

- [מודל המיצ"ב החדש - הקליקו](#)
- [מודל בחינות הבגרות החדש - הקליקו](#)
- [היבחנות ביסודי - הקליקו](#)
- [היבחנות בעל יסודי - הקליקו](#)
- [נהלים להתאמות בבחינות בגרות- הקליקו](#)

דגשים נוספים בגני הילדים

- בגני הילדים לא ייערכו מבחנים בין אם פרטניים ובין אם קבוצתיים, והילדים לא ידורגו באמצעות ציונים.
- מטרת ההערכה בגן הילדים היא להכיר כל ילד היכרות מעמיקה ולזהות את צרכיו ההתפתחותיים, את העדפותיו, את נטיותיו, את יכולותיו ואת קשייו. היכרות מעמיקה זו תשמש בסיס לבניית תכנית עבודה מותאמת לצרכיו של כל פרט. מעקב לאורך כל השנה יאפשר בקרה על התקדמות הילד ויוביל לקבלת החלטות לגבי המשך תכנית העבודה או לגבי עריכת שינויים בתכנית כאשר הם נדרשים.
- בגיל הרך יש חשיבות לביצוע ההערכה על ידי דמויות משמעותיות עבור הילדים. דמויות המלוות אותם באופן המבטיח היכרות מעמיקה עם אישיותם הייחודית בסביבתם הטבעית ובשגרת החיים בגן. לכן ההערכה של תפקוד הילדים בגן תבצע על ידי הגננת ועל ידי הצוות החינוכי של הגן, כמו גם על ידי הצוות הטיפולי בגן, אם קיים; לצורך הערכת כל ילד וילד בנפרד ולצורך מיפוי הגן כולו תרכז מנהלת הגן את תהליך ההערכה ותאסוף מידע מצוות הגן כולו ובמידת הצורך מגורמי טיפול רלוונטיים בקהילה ומהמסגרת הקודמת.
- הערכת תפקודם של ילדי הגן תיעשה באמצעות כלים המותאמים לגיל הילדים, לצורכיהם הייחודיים ולמסגרת החינוכית תוך שמירה על התנהלות המחזקת למידה בסביבה הטבעית. הסביבה הטבעית בגן מאופיינת בסדר יום המאפשר לילדים, בנוסף על למידה המכוונת על-ידי הגננת, גם מרחב להתנסות פעילה ולחקר עצמאי בתחומי העניין שלהם. ההערכה תיעשה באמצעות תצפיות מתמשכות לאורך יום הפעילות ובמהלך כל שנת הלימודים. ניתן להיעזר בכלי התצפית [מבטיים](#).

דגשים נוספים בחינוך היסודי

- במסגרת תהליכי הערכה מסכמים תבוצע **הערכה תקופתית מסכמת**: בהערכה מסכמת הציון יתבסס על הערכות רבות ושוונות בכלים מגוונים המיושמים על ידי המורה. משקלן היחסי של הערכות בעת קביעת הציון יהיה ידוע ויוצג בשקיפות ללומדים ולהוריהם.
- **בכיתות א'-ב'** – לא ייבחנו במבחנים מסכמים. יושם דגש על הערכה מעצבת.
  - **בכיתות ג'-ד'** – רוב המשקל יינתן לנתונים המתקבלים באמצעות כלים מגוונים, מהתפקוד השוטף של הלומד ומביצועיו
  - **בכיתות ה' – ו'** – תיעשה עלייה הדרגתית למתן משקל מאוזן בין נתונים המתקבלים באמצעות כלים מגוונים מהתפקוד השוטף של הלומד וביצועיו לבין נתונים המתקבלים באמצעות מבחנים.
- כל זאת בהתאם [לעקרונות היבחנות ביסודי](#).

דגשים נוספים בחינוך העל יסודי

- הערכה חלופית יכולה לכלול בין השאר: כתיבת ערכים לויקיפדיה, מטלות אותנטיות- מצבי חיים, עבודות חקר בקבוצות או ביחידים, שיחה /דיאלוג/דיון/דיבייט, חוות דעת, תצפית פתוחה / סגורה, סקר, חוברות עבודה / דפי עבודה, מבחן שנכתב על ידי התלמידים, פורטפוליו – תלקיט, הוראת עמיתים, מחוון, רפלקציה אישית, תיעוד גלגולו של תוצר, דגם הממחיש את יישום העקרונות שנלמדו: מצגת, מבחן קבוצתי, תיעוד כמו: צילום, יומן, וידאו, הצגה והמחזה, משחק, יומן למידה ועוד. [דוגמאות מפורטות בתלקיט חלוצי הערכה](#).
- מומלץ כי משנה לשנה יעלה היקף העיסוק בתהליכי הערכה חלופיים, לדוגמה: בשנה הראשונה של התכנית יתנסה כל תלמיד במהלך שנת לימודים לפחות פעם אחת בתהליך חקר ובהצגת תהליך הלמידה שלו והתוצר בליווי רפלקציה בפני קהלים שונים. בשנה השנייה ניתן יהיה להרחיב את ההתנסות לשני תהליכי חקר בהם יתנסה כל תלמיד וכך הלאה.

➤ תהליכי ההעמקה יתבצעו בעיקר במרכיב ה- 30 תוך אפשרות לצמצם את היקף החומר הנלמד בהתאם לרמת ההעמקה. גם במרכיב ה-70 ישולבו תהליכי הוראה למידה הערכה מגוונים אך באופן שלא יצמצם את היקף החומר הנלמד. במבחנים החיצוניים בכתב יעלה בהדרגה אחוז פריטי הבחינה המבוססים על חשיבה מסדר גבוה עד לרמה של כשליש מהיקף הבחינה. [למסמך חלופות מרכזיות לתהליכי הוראה, למידה והערכה.](#)

[חזרה לראש פרק 4](#)

דגשים בחינוך המיוחד

- בעת ביצוע תהליכי הערכה ומשוב לקידום ההוראה-למידה בקרב תלמידים עם צרכים מיוחדים יעשה שימוש במגוון כלים ואמצעים להערכה לצד מדיניות מוסתתת ומוגדרת להערכה חיצונית, בהתייחס להישגים הנדרשים בשכבת הגיל הרגילה.
- בתהליכי ההערכה יועמק ההיבט של הערכת התקדמות התלמיד ביעדים אשר הותוו בתכניות האישיות - תכנית חינוכית יחידנית (תח"י) לתלמידים בתכנית השילוב ותכנית לימודים אישית (תל"א) לתלמידים במסגרות החינוך המיוחד בהתייחס להישגים הנדרשים בשכבת הגיל הרגילה. זאת תוך העמקת השיתוף בין הצוות, התלמיד וההורים בבניית התכנית ובהערכתה ותוך הידוק הרצף ביישום התכנית לאורך שנות הלימוד. בהתאם [למסמך מתנ"ה](#).

[חזרה לראש פרק 4](#)

להרחבה

- [מבטי"ם – בקדם יסודי](#) - [הקליקו](#)
- [תלקיט חלוצי הערכה בעל יסודי](#) - [הקליקו](#)
- [מסמך חלופות מרכזיות לתהליכי הוראה, למידה והערכה](#) - [הקליקו](#)

[חזרה לראש פרק 4](#)

פרק 5 – פיתוח מקצועי

- א. אודות הפיתוח המקצועי - [הקליקו](#)
- ב. עקרונות הפיתוח המקצועי - [הקליקו](#)
- ג. יישום הגמישות בפיתוח מקצועי - [הקליקו](#)

[חזרה לתוכן עניינים](#)

א. אודות הפיתוח המקצועי

תהליך למידה משמעותית צריך להתרחש ברצף שבין ההכשרה, ההתמחות והפיתוח המקצועי מחוץ למוסד החינוכי ובתוכו במסגרת הפיתוח המקצועי המוסדי, מפגשי למידת עמיתים, הדרכות וכו'. מטרתה של ההתפתחות המקצועית היא לסייע למורים להרחיב את הידע שלהם, לפתח דרכי הוראה חדשות, לשכלל מיומנויות ולקדם למידה משמעותית ולקדם את הישגי התלמידים ותפקודם. למידת המורים והתפתחותם מתרחשת תוך כדי תהליכי העבודה בבית הספר, בקהילות מקצועיות לומדות, במסגרות למידה פנים בית ספריות וחוף בית ספריות ובתהליכי למידה פרטניים שהמורה יוזם. במהלך הפיתוח המקצועי יתנהל דיאלוג שיאפשר למשתתפים להיות קשובים לרגשותיהם, לצורכיהם, לתחומי העניין שלהם, למקורות המוטיבציה, לסגנונות הלמידה שלהם ועוד. הקצאת זמן ומקום להעמקת המודעות העצמית, לשיתוף ולמידת עמיתים תוך התייחסות, למחשבות שלו, לכוחותיו, לחולשותיו ולפרקטיקות העבודה עשוי לשכלל את היכולות הפסיכו-פדגוגיות שתקדמנה למידה משמעותית.

[חזרה לראש פרק 5](#)

ב. עקרונות הפיתוח המקצועי

עקרון הבחירה והגמישות- תורחבנה אפשרויות הבחירה של מנהלים ומורים. למנהלי בתי הספר תינתן האוטונומיה לבנות עם הצוות את הפיתוח המקצועי בראייה תלת שנתית לכל פרט כחבר בקהילת למידה, והם יקבלו את המשאבים הדרושים להפעלת התכנית.

עקרון היישום – כל הפיתוח המקצועי ייבנה על בסיס של שילוב בין פרקטיקה לתיאוריה, יצירת ידע חדש במפגש בין התיאוריה למעשה. הלמידה תשלב התנסות ב... ולא למידה על... והיא תיעשה עם המורים ולא עבורם, ובנוסף תתקיים הלמידה במגוון רב של דרכי הוראה.

רפלקציה - בכל אחד מהמסלולים תיושמה מתודולוגיות רפלקטיביות המקדמות דיאלוג ולמידה משמעותית.

למידת עמיתים - בכל אחת מהמסגרות תתקיים למידת עמיתים באופן מתוכנן ומובנה מראש. תכנית הפיתוח המקצועי תאפשר למורים ללמד מורים אחרים ולהיות לומדים בעצמם.

חקר הפרקטיקה- הפיתוח המקצועי יתבסס על חקר הפרקטיקה של ההוראה, ניתוח אירועי הוראה ולמידה, הסקת מסקנות, התנסות מחודשת וחקר ההתנסות החדשה.

להרחבה: [תכנון הפיתוח המקצועי – הקליקו](#)

[חזרה לראש פרק 5](#)

ג. יישום הגמישות בפיתוח המקצועי

הגמישות בפיתוח המקצועי תיושם בשלוש דרכים מרכזיות:

גמישות פדגוגית מינהלית- שינוי בכללי ההכרה בשעות פיתוח מקצועי לקידום בדרגות המאפשר גמישות בהיקף השעות ובתכנון הפיתוח המקצועי.

גמישות פדגוגית בית ספרית- תינתן אפשרויות בחירה במסגרות למידה שונות בתוך בית הספר. הגמישות מתאפשרת בתכנים, בשיטות ההוראה, בשימוש במשאבי ההוראה וביצירת מעגלי שיח לצורכי התפתחותם המקצועית באופן שיביא ללמידה משמעותית ולקידום התלמידים. בית הספר מהווה מוקד מרכזי, אך לא בלעדי, להתפתחות מקצועית של הסגל.

גמישות פדגוגית בתכניות של דרגות 7-9- הלמידה תהווה תשתית לחקר העשייה ולפיתוח יוזמות תוך שימוש במתודולוגיות שונות, חיבור בין פרקטיקה לתיאוריה, חיבור מושכל בין שיטות הוראה לתכנים, חברות בקהילה מקצועית, למידת עמיתים כולל ליווי והנחייה. עובד ההוראה יכול לבחור מתי ילמד, היכן ילמד ומה נושא החקר.

להרחבה: [מתווה המדיניות בדרגות 1-6 – הקליקו](#) [מתווה ביסוס מקצועי מתקדם בדרגות 7-9 - הקליקו](#)

[חזרה לתוכן העניינים](#)

"רק בגלל הרוח..."

מדברי השותפים לתהליך

- "...היתה לי הזכות להוביל את הוועדה הרב מקצועית להתוויית המסמך "אבני הדרך ללמידה משמעותית". התוצר משקף את אמונתנו ביכולת אנשי החינוך, להוביל תהליכים של הוראה, למידה והערכה ולפתח תכנית מוסדית ייחודית ליישום הלמידה המשמעותית" (רחל מתוקי, מנהלת מחוז חיפה ומ"מ יו"ר המזכירות הפדגוגית)
- "... מרגישה שותפה לשינוי המשמעותי שמתחיל להתחולל במציאות הלכה למעשה, תוך יציקת תוכן עמוק למושג למידה משמעותית" (קרן ברנס, מנהלת "התיכון החברתי" בקרית אתא)
- "...מסמך זה הוא הבעת אמון בצוותים החינוכיים, באיווי שלהם ליצירה, ביכולתם להניע שיח חינוכי וביכולתם ליצור ולהבנות תהליכי הוראה למידה משמעותיים" (חנה שדמי, מנהלת אגף א', שפ"י במינהל הפדגוגי)
- "...התהליך המשתף שחווינו הוביל ליצירה עוצרת נשימה, יצירה שאומרת שיש בנו הכוחות הנחוצים להגיע ליצירת חיינו" (ענבל זלקוביץ, מנהלת ביי"ס "לביא" בנעלה)
- "...גן הילדים מהווה מסגרת טבעית בעלת רצף ומרחב התפתחותי ללמידה משמעותית, התהליך הבהיר לשותפים כי הוא איננו עוד פרוזודור לבית הספר" (סימה חדד, מנהלת אגף א', חינוך קדם יסודי, במינהל הפדגוגי)
- "...יש לנו הזדמנות להשפיע על עתידה של החברה הישראלית ועל פרטיה. בואו נניע גלים וניצור אדווה בים הרחב של תהליכי חינוך ולמידה משובחים" (יהודית קדש, מנהלת אגף א', חינוך יסודי, במינהל הפדגוגי)
- "...חיינו שותפות לתהליך שינוי פורץ דרך. הוזמנו לחשוב, להציע, לייצר, ליזום, לתכנן ולהשפיע" (עינת חרמוני, מנהלת בית ספר "עציון גבר" באילת)
- "...המסמך מזמין את כולנו לחשיבה מחודשת, לסיבוב של 360*. הוא מקפל בתוכו תפיסות, המלצות, כלים וקישורים על פי התפיסה של "מעט המכיל את המרובה" ומזמין לשיח מתמשך" (דסי בארי, מנהלת אגף א', חינוך על יסודי, במינהל הפדגוגי)
- "...המסמך משקף תהליך מרתק של שיח, חשיבה, תכנון והיערכות שימשיכו ויתפתחו בעזרתכם" (טליה נאמן, מנהלת אגף תכנים תכניות הכשרה והשתלמויות במינהל חברה ונוער)
- "...חיינו בפועל למידה משמעותית שהצמיחה אותנו. עצרנו, שאלנו, מיקדנו ויצרנו תוצר משתף שהוא מקור גאווה וכולנו" (עומר חילאדי, מנהל ביי"ס "אל בורג" בשפרעם)
- "... למידה היא ניסיון מתמיד של האנושות להכיר עולמות רחוקים ולהיפגש עם עולמנו... זו ההזדמנות להגשים חלומות פדגוגיים" (מלכה וידיסלבסקי, מפקחת ארצית לחט"צ וממונה על מינהל בית-ספרי)
- "...התהליך שחווינו הוביל את כל הצוות להתלכד ולבחון את החזון ותרגומו המעשי ביחס ללמידה משמעותית" (דולי מוטולה, מנהלת ביי"ס "בר לב", בפתח תקווה) הקליקו
- "בכל רגע, במפגש עם הטבע ועם הטכנולוגיה, במפגש קבוצתי או אישי, יכולה להתרחש למידה משמעותית. אנחנו המורים והלומדים מעצימים ומבססים את משמעות התהליכים ללמידה לחיים" (ד"ר משה דקלו, מנהל אגף בכיר בחינוך)
- "...התפיסה ההוליסטית באה לידי ביטוי גם בהכשרה ובפיתוח המקצועי תוך ראיית המייחד והמאחד של צורכי עובדי ההוראה ובעלי התפקידים" (אילנה רוזנברג, מנהלת גף פיתוח מקצועי של עובדי הוראה)
- "...המסמך מציג סינרגיה בעלת ערך מוסף לתהליך הלמידה... מי ייתן וכולנו ניישם זאת בהצלחה" (חנה ארז, מפקחת ארצית, ממונה חינוך חברתי קהילתי)
- "... מפגשי הלמידה והשיח המתמשך עם עמיתים מכל הארץ, מכל המגזרים תרמו מאוד לתהליך הלמידה" (יהונתן חזי, מנהל ביי"ס ממ"ד "ארבל", בנצרת עילית)
- "...בתהליך הודגש כי הערכה ומדידה תורמים לקידום התהליך החינוכי-לימודי. שילוב מושכל של דרכי הערכה מגוונות יתרום להתפתחות של תלמידים, מורים, בתי ספר ומערכת החינוך בכללותה" (חגית גליקמן, מנכ"לית ראמ"ה)

[חזרה לתוכן העניינים](#)

נספח - מילות חיפוש

מילות חיפוש במסמך:

אקלים חינוכי	- הקליקו
גיוון דרכי הוראה-למידה	- הקליקו
גמישות פדגוגית	- הקליקו
דמות הלומד	- הקליקו
הבנה ויישום הנלמד-דוגמא לתפקוד	- הקליקו
הנחות היסוד בדבר מהות הדעת	- הקליקו
הערכה	- הקליקו
התפתחות אישית ומעורבות חברתית קהילתית	- הקליקו
חזון	- הקליקו
חשיבה ביקורתית-דוגמא לתפקוד	- הקליקו
חשיבה יצירתית-דוגמא לתפקוד	- הקליקו
חשיבה על חשיבה-דוגמא לתפקוד	- הקליקו
למידה בדרך החקר	- הקליקו
למידה מבוססת מקום	- הקליקו
למידה מבוססת פרויקטים	- הקליקו
למידה מבוססת פתרון בעיות	- הקליקו
למידה משמעותית - כללי	- הקליקו
למידה לעיצוב מוצר/תוצר	- הקליקו
למידה שיתופית ועבודת צוות	- הקליקו
למידה תוך התנסות	- הקליקו
מדברי השותפים לתהליך	- הקליקו
מטרות הלמידה המשמעותית	- הקליקו
מוטיבציה-דוגמא לתפקוד	- הקליקו
מסוגלות-דוגמא לתפקוד	- הקליקו
מעורבות חברתית-דוגמא לתפקוד	- הקליקו
מרחבי למידה	- הקליקו
מרכיב בחירה בתכנית הלימודים	- הקליקו
מרכיב חובה בתכנית הלימודים	- הקליקו
מרכיבי הלמידה המשמעותית	- הקליקו
נהלים להתאמות בבחינות בגרות	- הקליקו
ניהול שיח מכבד ומקדם-דוגמא לתפקוד	- הקליקו
סביבות ותהליכי הוראה, למידה והערכה	- הקליקו
עבודה בצוות-דוגמא לתפקוד	- הקליקו
פיתוח המקצועי - כללי	- הקליקו
פיתוח המקצועי - עקרונית	- הקליקו
פיתוח המקצועי - גמישות	- הקליקו
תהליכי הוראה, למידה והערכה	- הקליקו
תכנית הלימודים	- הקליקו
תמורות בחברה והשפעתן על מערכת החינוך	- הקליקו
תפיסה חינוכית	- הקליקו
תפקוד בין-אישי	- הקליקו
תפקוד הכוונה עצמית בלמידה וניהולה	- הקליקו
תפקוד חושי-תנועתי	- הקליקו
תפקוד מטה-קוגניטיבי	- הקליקו
תפקוד קוגניטיבי	- הקליקו
תפקוד תוך אישי	- הקליקו
תפקודי הלומד במאה ה-21	- הקליקו
תפקודי הלומד – דוגמא בתחום השפה	- הקליקו
תרבות הערכה	- הקליקו

נספח - מילות חיפוש

מילות חיפוש להרחבה:

איסוף נתונים על הוראה-למידה-הערכה	- הקליקו
אקלים בית ספרי - מינהל ח-ן	- הקליקו
אקלים מיטבי – שפ"י	- הקליקו
בחינות בגרות – המודל החדש	- הקליקו
בחירה ואוטונומיה – תלקיט לעל יסודי	- הקליקו
גישות, דרכים ומסגרות שיכולות לקדם הישגי תלמידים בסיכון	- הקליקו
גמישות פדגוגית - בחטיבת הביניים	- הקליקו
גמישות פדגוגית - תלקיט למנהל	- הקליקו
הדרכה – מודל הדרכה בית ספרי - ביסודי	- הקליקו
הזדמנויות בהוראה ובלמידה בקבוצה הקטנה	- הקליקו
הלומד, המלמד ומה שביניהם	- הקליקו
המוקדים מרכזיים להתפתחות	- הקליקו
הערכה ביסודי - היבחנות ביסודי	- הקליקו
הערכה בעל-יסודי - היבחנות בעל יסודי	- הקליקו
התאמת תכניות הלימודים למדיניות הלמידה המשמעותית	- הקליקו
ועל למידה משמעותית דיברנו?	- הקליקו
חאלו"ם – חינוך אישי לצמיחה ומנהיגות	- הקליקו
חאלו"ם - מרח"ב בחט"ב	- הקליקו
חלופות מרכזיות לתהליכי הוראה, למידה והערכה	- הקליקו
חלוצי הערכה – תלקיט לעל יסודי	- הקליקו
כישורי חיים	- הקליקו
כלים יישומיים – תלקיט לחט"ע	- הקליקו
כלים שלובים למנהל - בעל-יסודי	- הקליקו
לב לדעת	- הקליקו
ליבה חברתית-ערכית - מינהל ח-ן	- הקליקו
מבטי"ם - בקדם יסודי	- הקליקו
מדיניות הלמידה המשמעותית	- הקליקו
מודל 30/70 - תכניות הלימודים לחטיבה העליונה	- הקליקו
מודלים מצולמים יישומיים (במסגרת המסע הווירטואלי)	- הקליקו
מיצ"ב – המודל החדש	- הקליקו
מעגל ההפנמה בחינוך המיוחד - ל"ב 21	- הקליקו
מסע וירטואלי ללמידה משמעותית (מודלים, פנקס כיס, מצגת)	- הקליקו
מפתח ה"ב	- הקליקו
מתנ"ה	- הקליקו
נהלים להתאמות בבחינות בגרות	- הקליקו
סביבות למידה לקידום למידה משמעותית ותפקודי לומד	- הקליקו
עשייה חינוכית - בגן הילדים	- הקליקו
פדגוגיה חדשנית או פדגוגיה איכותית בסביבת למידה חדשנית	- הקליקו
פיתוח המקצועי- מדיניות	- הקליקו
פיתוח מקצועי-מתווה בדרגות 1-6	- הקליקו
פיתוח מקצועי-מתווה ביסוס מקצועי מתקדם בדרגות 7-9	- הקליקו
תכנון יחידת הוראה	- הקליקו
תכניות הלימודים לחטיבה העליונה – מודל 30/70	- הקליקו
תכנית התפתחות אישית ומעורבות חברתית בעל יסודי	- הקליקו
תכנית מעורבות חברתית ביסודי	- הקליקו
תכנית תפקיד לכל תלמיד	- הקליקו
תהליכי למידה ותוצרים	- הקליקו
תכנון לימודים - במסגרות לתלמידים עם צרכים מיוחדים	- הקליקו
תכנית מערכתית לשילוב ערכים בתחומי הדעת	- הקליקו

חדש על המדף

- היבחנות ביסודי - הקליקו
- היבחנות בחטיבות ביניים - הקליקו
- מודל 30/70 - תכניות הלימודים לחטיבה העליונה - הקליקו
- מיצ"ב – המודל החדש - הקליקו
- נהלים להתאמות בבחינות בגרות - הקליקו
- תכנית התפתחות אישית ומעורבות חברתית בעל יסודי - הקליקו

על קצה המזלג - אבני דרך בלמידה משמעותית

מסמך "אבני דרך ללמידה משמעותית – אוגוסט 2014" מהווה מסמך מכונן במערכת החינוך. הוא מציג תמונה שלמה של התפיסה, העקרונות, ההזדמנויות והאתגרים שביישום למידה משמעותית לצד כיוונים ליישומיים אפשריים.

המדיניות הכוללת של למידה משמעותית מוצגת על רצף התפתחותי של כל שלבי הגיל, של מגוון המגזרים ותוך התייחסות לאוכלוסיות השונות.

המסמך מציג "אבני דרך" ללמידה משמעותית מהלכה למעשה: מחד הוא כולל בקצרה את ההיבטים האקדמיים הנכללים בלמידה משמעותית ומאידך הוא מאפשר הרחבה והעמקה באמצעות עשרות קישורים לחומרי הוראה והערכה.

המסמך מוצג בצורה אינטראקטיבית וידידותית כיאה למאה ה-21 ובקליק אחד ניתן להגיע למסמכים השונים שהמשרד פיתח בנושא.

הצעות, תגובות והערות ניתן להפנות ל:
זהבה שמש, מנהלת אגף תכנון ופיתוח במשרד החינוך בלשכת המנכ"לית
בדוא"ל: Lm-Milestones@education.gov.il